

Mitä kultamarkalla sai?

Kuten tunnettua, sai Suomi oman rahayksikkönsä, markan, joka oli alun perin neljäsosa venäjän hopearuplasta, vuonna 1860. Aluksi markat olivat vain paperirahaa, mutta vuodesta 1864 lähtien saimme metallista lyödyt rahat kiertoon ja Suomi oli käytännössään hopearahakannassa.

Kultakantaan Suomi siirtyi vuonna 1877, ja samalla valuuttamme de facto irroitettiin Venäjän epävakaaksi osoittautuneesta hopearuplasta. Suomi siis liittyi tuolloin jo Euroopassa valta-aseman saavuttaneeseen kultakantaan sitomalla markan ranskan kultafrangiin perustuvaan latinalaiseen rahaunioniin, jota voi tietyllä tavalla pitää euron edeltäjänä. Kaikkien latinalaisen rahaunionin jäsenmaiden kultarahat olivat nimellisarvostaan käypiä kaikissa muissa latinalaisen rahaunionin maissa, kuten Belgia, Espanja, Italia, Ranska, Sveitsi jne.

Vaan miten tuolloin ihmiset tiesivät ja ennen kaikkea mitä markoilla tuolloin sai? Tutkimalla sanomalehtiä vuosilta 1879–1883 on löytynyt mielenkiintoista tietoa tuon ajan talousoloista.

Aluksi hieman tuloista. Vuoden 1879 maaliskuussa uutisoitiin, että senaatti nosti seminaarin opettajiston palkat kaksinkertaisiksi siten, että lehtoreiden palkka nousi 1 000 markkaan ja opettajattarien 500 markkaan vuodessa.

Valtion virkamiesten palkat olivat myös korotetut vuoden 1879 alusta lukien. Uusien palkkasäännösten mukaan esimerkiksi nimismiehen palkka oli 1 600 markkaa vuodessa, ja 5 vuoden palvelus nosti palkkaa 200 markkaa vuodessa, kuten myös seuraavan viiden vuoden palvelus. Yli 10 vuotta virassa olleen nimismiehen palkka oli siis kaikkiaan 2 000 markkaa vuodessa.

Tammikuun 1879 alussa lupasi Vaasan läänin kuvernööri virasto 300 markkaa sille, joka saa kiinni ”roswo” Matti Haapojan.

Torihinnat olivat Suomessa vuonna 1879–81 keskimäärin seuraavat: (elintasoindeksin avulla laskien vastaa tuon ajan kultamarkka noin viittä euroa, mutta kullan hinnan kaut-

ta laskien vastaa yksi kultamarkka yli kymmentä euroa – kumpi lienee lähempänä totuutta; em. palkkatietojen pohjalta tulisi suhteen olla liki 20 euroa per kultamarkka; taulukon eurohinnat on laskettu kuitenkin virallisella indeksisuhteella 5 euroa per kultamarkka)

	Hinta markkaa per leiviskä	Hinta markkaa per kilo	Hinta nykyeuroa per kilo (tai muu yksikkö)
Sianliha, tuore	7,00 - 10,00	0,83 - 1,18	4,00 - 6,00
Sianliha, palvattu	10,00 - 12,00	1,18 - 1,41	6,00 - 7,00
Naudanliha, tuore	2,50 - 5,00	0,29 - 0,59	1,50 - 3,00
Naudanliha, paisti	5,00 - 7,00	0,59 - 0,83	3,00 - 4,00
Naudanliha, palvattu	4,00 - 5,00	0,47 - 0,59	2,50 - 3,00
Vasikanliha, paras	6,00 - 7,00	0,71 - 0,83	3,50 - 4,00
Vasikanliha, juotettu	3,00 - 4,00	0,35 - 0,47	2,00 - 2,50
Vasikanliha, juottamaton	2,00	0,24	1,20
Lampaanliha, tuore	3,00 - 7,00	0,35 - 0,83	2,00 - 4,00
Lampaanliha, palvattu	5,00 - 8,00	0,59 - 0,94	3,00 - 5,00
Lohi, tuore	14,00 - 16,00	1,65 - 1,88	8,00 - 9,50
Siika	10,00	1,18	6,00
Siika, suolattu	4,25 - 5,00	0,50 - 0,59	2,50 - 3,00
Taimenet, tuoreet	8,00	0,94	5,00
Mateet, tuoreet	4,00 - 5,00	0,47 - 0,59	2,50 - 3,00
Hauet tuoreet	3,50	0,41	2,00
Ahvenet ja siit, tuoreet	1,80	0,21	1,00
Pikkukalat, tuoreet	1,00	0,12	0,60
Silakat, tuoreet	2,00	0,24	1,20
Silakat, suolatut	2,00 - 3,00	0,24 - 0,35	1,20 - 2,00
Nahkiais	1,50 per 100 kpl		0,08 kpl
Jänis	0,60 - 1,00 kpl		3,00 - 5,00 kpl
Metso	1,00 - 3,00 kpl		5,00 - 15,00 kpl
Teeri	0,60 - 1,00 kpl		3,00 - 5,00 kpl
Pyy	0,20 - 0,40 kpl		1,00 - 2,00 kpl
Kaurat	1,35	0,16	0,80
Ohrajauhot	1,90 - 2,10	0,24 - 0,25	1,20 - 1,25
Ohraryynit	2,25	0,26	1,30
Ohra	15,00-21,00 tynnyri	0,11 - 0,15	0,60 - 0,75
Ruisjauhot	2,00 - 2,20	0,24 - 0,26	1,20 - 1,30
Ruisleivät	2,40 - 2,60	0,28 - 0,31	1,40 - 1,60
Ruis	19,00 - 28,00 tynn.	0,14 - 0,21	0,70 - 1,10

Kuminat	1,00 kappa	0,20	1,00
Nauriit	0,20 kappa	0,04	0,20
Sipuli	0,15 - 0,20 naula	0,35 - 0,47	3,50 - 2,40
Humalat	0,40 - 0,60 naula	0,94 - 1,43	5,00 - 7,00
Peruna	11-12 tynnyri	0,08 - 0,09	0,40 - 0,45
Pavut	1,00 kappa	0,24	1,20
Suola	10,00 - 12,00 tynn.	0,07 - 0,09	0,35 - 0,45
Voi	7,00-18,00	0,82 - 2,12	4,00 - 10,00
Sian ihra, naula	8,00 - 10,00	0,94 - 1,18	5,00 - 6,00
Tali	6,00 - 7,00	0,71 - 0,82	3,50 - 4,00
Hylkeenrasva	7,00	0,82	4,00
Munat	1,20 - 2,00 tiu		6,00 - 10,00 tiu
Maito	0,30 kannu	0,11 litra	0,55 litra
Piimä	0,15 kannu	0,06 litra	0,30 litra
Juusto, kappale	0,50		2,50
Heinät	0,60 - 0,80	0,07 - 0,09	0,35 - 0,45
Timotei	0,75-1,00	0,09 - 0,12	0,45 - 0,60
Nurmisiemenet	0,30	0,04	0,20
Kylvöheinät	0,40	0,05	0,25
Vasikka, juottamaton	3,00 - 5,00		15,00 - 25,00
Lypsylehmä	30,00 - 70,00		150,00 - 350,00
Porsaat	5,00 - 8,00		25,00 - 40,00
Hevonen, huono	25,00		125,00
Hevonen, hyvä	100,00 - 300,00		500,00 - 1 500,00
Hevonen, hyvä työhön	300,00 - 500,00		1 500,00 - 2 500,00
Hevonen, huippu	800,00		4 000,00
Villat, naula	1,40 - 1,75	0,32 - 0,41	1,60 - 2,05
Villavaate, kpl	2,00 - 2,40		10,00 - 12,00 kpl
Puolivillavaate, kpl	0,80-1,00		4,00 - 5,00 kpl
Villasukat, kpl	0,80-1,00 pari		4,00 - 5,00 kpl
Mäntylankut, 3*9", 4,2 m	2,00		2,40 metri
Kuusilankut, 3*9", 4,2 m	1,25		1,50 metri
Mäntylaudat, 4,2 m	1,75 - 5,00		2,00 - 5,00 metri
Kuusilaudat, 4,2 m	1,25 - 3,50		1,50 - 4,00 metri
Kattopäreet, tuhat	1,50		7,50 per tuhat
Terva, hieno	17,00	2,00	10,00 litra
Terva, karkea	15,00	1,76	8,50 litra
Tärpähti, kannu	1,50 - 2,00	0,57 - 0,76	3,00 - 4,00 litra
Kuusenpihka	0,50	0,06	0,30
Potaska	2,50	0,29	1,50
Koivuhalot, kuorma	4,50 - 5,50		25,00 kuorma
Mäntyset halot, kuorma	3,50 - 4,50		20,00 kuorma
Kuusiset halot, kuorma	3,00 - 4,50		20,00 kuorma
Hiilet, kuorma	8,00 - 9,00		45,00 kuorm1

Mukavia yksityiskohtia rahan arvosta saa seuraavista kahdesta pikku-uutisesta:

Se sähkösanoma, joka Helsingistä vuonna 1879 lähetettiin Nordenskiöldille Yokohamaan, Japaniin ja joka sisälsi 39 sanaa, maksoi 238 markkaa.

Oulun "Narinkan" puodistossa kävi lokakuun 1879 alussa muuan venäläinen. Kysyi tytöltä, joka kauppaili yhdestä puodista:

- Mitä tahdot tästä, niin ostan tavaroineen kaikkineen?
- Tuhat markkaa! vastasi tyttö heti.
- Tuossa on, sanoi venäläinen, heitti 1 000 markkaa pöydälle, ja kauppa oli tehty.

**www.
numismaatikko.fi**

Mustia hetkiä Suomen numismatiikassa

Osa I: 75 penniä 1863

Suomen numismatiikka eli 1940- ja 1950-luvuilla omaa villiä elämäänsä. Näin täytyy todeta, kun käy kansallisarkistossa lukemassa pöytäkirjoitteita ja tutkintapöytäkirjoja rahapajan johtaja P. U. Helteen oikeudenkäynnistä niin sanotussa rahapajajutussa.

29.04.1959 hovioikeuden auskultantti Aarne Halme kirjoittaa Suomen Pankille:

"Kunnioitettavasti tiedustelen täten, lunastaako Suomen Pankki toukokuun 8 päivänä 1860 annetun Keisarillisen majesteetin armollisen julistuksen (1861 Suomen suuriruhtinaanmaan asetuskokouksen n:o 13) tunteman 75-pennisen hopearahan. Tietämäni mukaan vaikka siis asetuskoelmassa esiintyykin mainitunlainen raha, mainitunlaista "rahaa" ei ole koskaan virallisesti valmistettu, määrätty valmistettavaksi eikä toimitettu Suomen Pankkiin. Mikäli Suomen Pankki lunastaa mainitunlaisen "rahan", tiedustelen samalla, millä perusteella se sen lunastaa. Mikäli taas Suomen Pankki ei lunasta sitä, tiedus-

telen samalla, millä perusteella se ei sitä lunasta."

Vastaus Suomen Pankilta:

"Tiedustelunne johdosta ilmoitamme, että Suomen Pankki on voimassa olevan 21.12.1925 annetun rahalain nojalla velvollinen vastaanottamaan rajoituksitta vaihtorahaa.

Rahalain tarkoittamia laillisia vaihtorahoja ovat voimassa olevassa rahalaissa mainitut ja sen 11 §:n säätämässä järjestyksessä lyötetyt ja liikkeeseen lasketut vaihtorahat ja niinkään ne vaihtorahat, jotka on valmistettu ja laskettu liikkeeseen nykyisen rahalain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten perusteella.

Koska Suomen suuriruhtinaanmaan

rahasta 9.8.1877 annetun lain 6 §:stä ilmenee, ettei 8.5.1860 annetussa keisarillisessa julistuksessa mainittua 75 pennin hopeista vaihtorahaa koskaan ole laillisesti valmistettu ja laskettu liikkeeseen, eivätkä ne siitä syystä ole rahalain tarkoittamaa vaihtorahaa, ei Suomen Pankki niitä myöskään ota vastaan.

*Kunnioittaen Suomen Pankki
Esko Leinonen , A. Simonen."*

Seuraavaksi otteita rahan valmistuksesta ja ajankohdasta:

Matias Valentin Ruoho uudisti poliisitutkintapöytäkirjaan n:o r/10/59 (siv. 34) ja r 10/4/59 merkityt kertomuksensa sekä lisäsi, että toinen leima oli ollut

vanha, mitä seikkaa hän ei ollut muistanut poliisikuulustelussa mutta muisti nyt nähdessään molemmat leimat. Todistaja oli valmistanut vaakunapuolen leiman muistamansa mukaan kevättälvella 1953 yhdessä kaivertaja Reino Niemen kanssa. Todistaja oli yhdessä sorvaaja Huhtalan kanssa valmistanut rihlarenkaan ja oli todistaja painanut rihlan sisään. Niemi oli ollut myös mukana rahan valmistuksessa, jossa oli käyttänyt heittopuristinta. pyörylöitä oli ollut tupakkalaatikossa kaksi kerrosta ja oli ne kaikki leimattu.

Todistaja ei ollut tietoinen siitä, ku- ka oli valmistanut pyörylät. Todista- ja muisteli saaneensa johtaja Helteeltä määräyksen leimaamiseen ja oli Niemi tuonut stanssit. Todistaja selitti vielä, ettei hän kyennyt arvostelemaan, oliko arvopuolen leimaa käytetty aikaisem- min. Reino Olavi Niemi uudisti poliisi- tutkintakirjaan n:o r/10/59 (s.35) mer- kityn kertomuksensa sekä lisäsi, että häneltä oli mennyt mainittuun työhön arviolta noin pari päivää. Ensin oli ol- lut lämpökäsittely ja sitten ulkosorvaus ja koko reunan sorvaus. Sorvaaja Huh- tala oli tehnyt rengasraudan ja Huhtala ja todistaja yhdessä olivat valmistanee- kahden markan hopearahan leimasta pu- ristamalla kyseessä olevan vaakunapuol- len leimasimeen. Työ oli tehty johtaja Helteen määräyksestä.

Tietysti jokaista lukijaa kiinnostaa rahan lyöntimäärä. Varmaa kappale- määrää ei voi kukaan sanoa, mut- ta jokainen voi muodostakaa itse kä- siteksen asiasta:

Reino Olavi Niemi kertoi kuulustelussa n:o r/10/4/59, että rahoja ei ollut lasket- tu liikenteeseen, mutta oli niitä voinut olla 25 kappaletta.

Tutkintapöytäkirja n:o r/10/4/59 to- distaja Tuomas Pekkanen kertoo: Ruoho oli kertonut, että hänen mukaansa oli ky- seisiä rahoja ollut valmistamassa kaiver- taja Niemi ja että rahoja oli valmistettu kaikkiaan 60 kappaletta.

Todistaja Matias Valentin Ruoho, tutkintapöytäkirja n:o r/10/59, rahoja oli, niin kuin kertoja jo on, valmistettu 20–30 kappaletta. Kertoja on siinä tutki- musvaiheessa, jolloin asia oli tullut en- sin puheeksi, saattanut kertoa tarkkaili- ja Soikkaselle ja mahdollisesti muillekin, että rahoja olisi valmistettu 10–60 kap- palletta.

Todistaja, seppä Sulo Einari Salmi kertoi, että hän oli työskennellyt samas-

sa huoneessa kuin karkaisija Ruohokin silloin, kun Ruoho oli valmistanut nyt kysymyksessä olevia 75 pennin hopea- rahoja vuodelta 1863. Rahat oli prässät- ty heittoprässillä ja oli siinä työvaihees- sa ollut mukana myös kaivertaja Niemi. Kertoja oli ajatellut, mitä varten sano- tunlaista rahaa oli valmistettu. Kerto- ja ei ollut havainnut, paljonko rahoja oli valmistettu, mutta oli ne valmistut- tuun pantu Klubi-savukeaskin kaltai- seen savukelaatikkoon. Oliko rasia tullut täyteen, sitä kertoja ei ollut havainnut.

Todistaja, kaivertaja Reino Niemi n:o r/10/59, uudelleen kuultuna kertoi mm.; rahoja oli eri työvaiheissa säilytetty to- dennäköisesti Klubi-savukerasiassa ja oli kertojan mukaan ollut siinä korkeintaan kaksi kerrosta eli ehkä noin 20 kappalet- ta.

Hopeisia 75-pennisiä oli kuitenkin päässyt keräilijöiden haltuun ja seu- raavassa näistä tapahtumista. Tästä ilmenee kuinka helppoa tuona aika- na oli harrastaa numismatiikkaa.

Todistajaksi 25.05.1959 oli kutsut- tu kamarineuvos Bertel Eino Tam- melander. Hän kertoo seuraavaa kuulustelutilanteessa:

”Kertojan käydessä erään kerran, eh- kä vuonna 1953, rahapajalla tapaamas- sa johtaja Helteellä tämän työhuoneessa oli kirjoituspyydäällä ollut kaksi hopeista 75-pennistä vuodelta 1863. Johtaja Hel- le oli antanut rahat kertojalle sanoen ai- noastaan: ”olkaa hyvä.” Lisäksi Helle oli kertonut, että rahapajalla oli löydet- ty näiden rahojen valmistuksessa tarvit- tavat vanhat työkalut ja niiden avulla oli rahoja valmistettu jokin määrä. Johtaja Helle oli antanut rahat kertojalle lahjak- si. Kertoja luovutti kuulustelutilaisuus- dessa johtaja Helteeltä saamansa kaksi 75-pennistä.”

Syyttäjä ilmoitti haastaneensa ju- tussa kuultavaksi tästä kaupungista olevat rehtori, filosofian maisteri Ar- no Veikko Vilhelm Mikkolan, filoso- fian maisteri Aarre Ilmari Vuorjoen, liikemies Fjalar Axelsson Örnghjelm, diplomi-insinööri Raine Erik Saar- non ja mainospäällikön vaimon Ar- la Regina Aspin sekä Espoon kun- nasta olevan kamarineuvos Bertel Eino Tammelanderin ja antoi oikeu- teen viiden ensiksi mainitun henki- lön vaatimuksia koskevan kirjelmän sekä siihen liittyvän valtakirjan:

Helsingin raastuvanoikeudelle.

Sen johdosta, että Helsingin rikospoliisi on n.s. rahapajajutun yhteydessä hal- tuunsa ottanut allekirjoittaneilta nu- mismaatikoilta 1863 lyödyksi merkityn 75 pennin hopearahan, jonka me kukin kohdaltamme olemme laillisin saannoin saaneet kokoelmiimme hankituksi, niin ja kun mainitulla rahalla ei ole juuri muuta arvoa kuin epämääräinen kurio- siteettiarvo, pyydämme kunnioittaen, että raastuvanoikeus harkitsisi oikeaksi määrätä luovutettavaksi meille kullekin takaisin rikospoliisin meiltä haltuunsa ottamat 75-penniset, sillä luonnollises- ti me haluamme ne kokoelmissamme säi- lyttää.

Samalla ilmoitamme, että allekirjoit- taneilta Vuorijoki ja Saarno on otettu mainittua rahaa 2 kappaletta kummal- takin ja muilta 1 kappaletta.

Helsingissä, huhtikuun 16 päivänä 1959

A.V.V. Mikkola Aarre Vuorijoki

Fjalar Örnghjelm Raine Saarno

Arla Asp

Tutkintapöytäkirjoista kävi ilmi, et- tä 75 pennin rahaa vuodelta 1863 ei arvostettu virallisessa tilanteessa hyväksi keräilykohteeksi. Lausun- noissaan numismaatikot arvioivat rahaa kuriositeetiksi, leikkikaluksi, rahamalliksi myös vääräksi rahak- si. Rahan olemassaolosta kulki tieto vain suusta suuhun -periaatteella ja henkilöt, jotka halusivat rahan, otti- vat yhteyttä rahapajaan. Mainintoja luetteloissa tai numismaattisissa leh- dissä rahasta ei ollut, vain Hallber- gin vuonna 1926 toimittaman kirjan ”Några anteckningar om Åbo myn- ten” esipuheessa oli parilla rivillä maininta tästä 75 pennin hopeara- hasta.

Yhteenveto:

Rahaa oli valmistettu Klubi-askilli- nen, sitä sai rahapajasta kuka ensik- si ehti, rahan arvo oli kuriositeetti- nen eli ei mitään. Raha ei ollut aito vaan väärennetty leikkiraha. Tällai- seen johtopäätökseen tulee, kun lu- kee tuon tuhansia sivuja käsittävän oikeudenkäyntiasiakirjakokoelman. Juridisesti 75 pennin hopearaha ei ole virallinen raha eikä koeraha.

Kansa haki yhteisöllisyydestä voimaa elämän turvaamiseksi viime sotien aikana

Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen 30.11.1939 suomalaiset nousivat kaikin voimin talvisodan puolustustaisteluun. Sota päättyi 13.3.1940. Suomi säilyi itsenäisenä valtiona, mutta menetykset olivat raskaat. Sota paljasti Suomen puolustuskapasiteetin puutteet, joihin Mannerheim oli vaatinut korjausta 1930-luvulla. Talvisota ja rauhanehdot vavisuttivat itsenäisen Suomen olemassaolon perusteita. Valtion rahatilanne oli ajautunut karille. Suomen Pankki myi puolet kullan valuuttavarannostaan ja lisäsi luotonantoon. Suomi ajautui jatkosotaan kesällä 1941. Aselepo tuli voimaan 4.9.1944. Väli rauha solmittiin 19.9.1944.

5000 markkaa 1939. Seteli laskettiin liikkeelle toukokuussa 1940. Setelin suunnittelu oli aloitettu jo 1937. Sodan uhkaan liittyneen setelipulan vuoksi valmistettiin tilapäinen 5000 markan seteli. 500 markan 1922 seteliin painettiin uusi nimellisarvo 5000 markkaa. Seteli otettiin käyttöön lokakuussa 1939.

Maaottelumarssin 1941 osallistujakortit.

Sotavuosina talouselämä jakautui kahteen osaan: sotilas sektoriin ja kansantalousministeriön johtamaan siviilisektoriin. Laki talouselämän säätelystä eli valtalaki tuli voimaan 1941. Valtalaki antoi hallitukselle laaja-alaiset toimintavaltuudet. Käytännössä tämä merkitsi talouselämän mobilisointia. Sotilaalliset

näkökohdat olivat määrääviä. Liikenne ja metalliteollisuus alistettiin sotilaiden johtoon 1941.

Kansanhuoltolautakunnat toimivat paikallisesti keskushallinnon alaisina. Kansanhuoltoministeriö lakkautettiin vuoden 1949 lopussa. Sen tehtävät jaettiin eri ministeriöille.

Maaottelumarssi sodan kynnyksellä 1941

Ruotsi ehdotti Suomelle kävely-maaottelua, joka toteutettiin 4.–25.5.1941. Tavoitteena oli saada mahdollisimman monta osallistujaa ja keräyttämään maansa tulosta yhdellä pisteellä. Tähän tarvittiin miesten sarjan 15 km:n kävelyssä 2:20:n alitus sekä naisten ja 10–13-vuotiaiden 10 km:n matkalla alle 1:40:n aika. Suomi voitti ottelun pistemäärällä 1507111 Ruotsin saadessa 943952 pistettä. Tapio Wirkkala suunnitteli marssimerkin, jota myytiin 5 markan hinnalla lähes miljoona kappaletta. Kävelytapahtuman koko tuotto oli 2,5 miljoonaa markkaa jaettiin sodassa kärsineiden auttamiseksi ja kansan urheilun hyväksi. Kuntoa ja yhteisöllisyyttä tarvittiin. Sota oli ovela.

Koti- ja aserintaman jatkosota

Kesällä 1941 alkoi jatkosota. Saksan hyökkäys itään näytti tarjoavan mahdollisuuden korjata talvisodan raskaat menetykset. Suomen hyökkäykset eivät pysähtyneet kesällä 1941 kaikilta osin vuoden 1939 rajoille. Laajojen alueiden valtaus, miehitys ja puolustus edellyttivät armeijan sitomista sotaan, mikä johti kotirintamalla maaseudun ja kaupunkien perustoimintojen, elinkeinojen harjoittamisen, rintamahuollon, sotatarviketeollisuuden ja elämän olosuhteiden nopeaan vaikeutumiseen.

Poika rukiin leikkuussa. Kenttäpostikortti.

Nuoret mukaan.
Postikortit KKOy. K 16/10.

Sodan edelleen jatkuessa oli löydetävä uusia keinoja kansalaisten olemassaolon turvaamiseksi myös kotirintamalla.

Vaikka Suomi oli vahvasti sidoksissa Saksan ase- ja elintarvikeapuun, Suomi eli katastrofin partaalla myös peruselintarvikkeiden puutteen vuoksi. Leipäviljan omaisuus romahti. Korttiannokset pienenevät. Polttoainepula kasvoi. Kaikilla elämänaloilla sota nieli elämää ylläpitäviä voimavaroja. Asemasotavaiheesta syksystä 1941 kesäkuuhun 1944 sadat tuhannet miehet olivat rintamalla asemissaan ja kotirintamalla kansakunnan leipää hankkivat ja toimintoja pyörittivät naiset, nuoret ja vanhukset minkä pystyivät. Rintamalta töihin vapautetut sotilaat olivat mukana maa- ja metsätöissä sekä teollisuuden, kauppan ja liikenteen palveluksessa.

Koko kansan työvelvollisuus 1942

Moni oletti jatkosodan alkaessa ja varsinkin Suomen saavuttaessa asemasotavaiheen rajansa syksyllä 1941 sodan olevan nopeasti ohi. Toisin kävi ja vaikeudet kasvoivat. Valtakunnallisina organisaatioina toimivat sodan aikana Nuorten Talkoot ja Suurtalkoot keskus- ja piiritoimistoinen. Koululaisten talkootoiminnassa oli jo kesällä 1941 mukana noin 50.000 koululaista. Tulokset kannustivat laajentamaan talkootoimintaa.

Kesän 1941 keräystalkoiden tuloksia

Keräyslaji	Tulos
Jätepuuta	265 000 pinokuutiom.
Käpyjä	107 000 hl
Marjoja	1 600 000 l
Sieniä	470 000 kg
Apurehuja	7 900 000 kg

Kansakunnan ahdingossa vapaaehtoisen talkootyön rinnalle määrättiin yleinen työvelvollisuus, josta Helsingin Sanomat ilmoitti 19.2.1942: "Työvelvollisuus koskemaan kaikkia 15 vuotta täyttäneitä koululaisia. – Koulut suljetaan jo toukokuun alussa. Koululaiset velvoitetaan maatalous- ja metsätöihin."

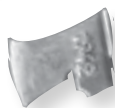
Helsingin Sanomat tiedotti 16.4.1942: "Ei ehtoja koululaisille tänä keväänä. Oppilaat siirrettävä ylemmälle luokalle tai jätettävä luokalle. Tuotantotaistelun aikana oppikoulu alkaa vasta lokakuun 1. päivänä."

Talkootoiminta oli täysin vapaaehtoista. Se ei ollut työvelvollisuutta, joka ulottui sodan aikana myös koululaisiin. Työvelvollisuus oli lain määräämää toimintaa päätyön ohessa ja/tai vapaa-aikana. Työn tuotto luovutettiin yhteiseen talkookassaan, kuten ehdottoman vapaaehtoisen talkootoiminnan tuloksetkin.

Monet koululaiset pitivät "pyhänä velvollisuutena" talkoisiin osallistumisen. Talkoopisteitä tarvittiin talkoomerkkeihin, joita oli mukava kiinnitellä vaikkapa kouluasuihin.

*Rautaiset ja hopeoidut
Mottikirveet 1942 ja
1943.*

Talvi edessä ja polttoaineet vähissä

Rauhanajan puuhuolto oli ollut miestyövoiman varassa. Puuhuollon hätäkellot alkoivat soida vuonna 1942. Alkuvuodesta oli tehty puutal-koita muun muassa sotainvalidien ja kaatuneiden perheille. Tämä ei riit-
tänyt.

Sodan edelleen jatkuessa kesäl-
lä 1942 nousi kysymys Suomen sel-
viytymisestä seuraavan talven yli.
Energia- ja elintarvikehuoltoon tar-
vittiin lisätoimia. Polttopuuvajaus
oli seuraavan talven tarpeisiin näh-
den 6 miljoonaa kuutiometriä hal-

Talkoomerkit Muurahainen 1945 ja Aura 1944.

koja. Hakkuutyövoima pystyi-
si täyttämään vain puolet vajeesta.
Kansallinen katastrofi oli tulossa tal-
ven mukana.

Armeijan piirissä ja kotirintamal-
lakin polttopuun hakkuutalkoot
yleistyivät. Monissa kunnissa vel-
voitettiin työkuntoiset miehet hak-
kuutöihin ja naisia kehoitettiin tule-
maan hakkuisiin mukaan.

"Motti mieheen" talkoot

Talkootoiminta oli kyllä ollut tulok-
sellista, mutta ei riittävää. Haluttiin
kokeilla uutta kattavampaa sovel-
lutusta. Suurtalkoot r.y. jäsenjärjes-
töineen ja kansanhuoltoministeriö
päättivät 12.9.1942 järjestää "Mot-
ti mieheen" -talkoot loka- ja mar-
raskuun ajaksi 1942. Tavoitteena oli
saada hakatuksi 1 miljoona pino-
kuutiometriä polttopuuta. Maahan

tuli perustaa kattava organisaatio ja
sen alainen piirihallinto, joka ohjai-
si ja valvoisi paikallisten yksikköjen
toimintaa.

Talkoo-organisaatiot järjestettiin
sekä kotirintamalle että rintamal-
le. Kotirintamalla hakattiin vuonna
1942 syyskaudella 1 047 844 mottia
ja rintamalla 194 346 mottia. Talkoi-
siin osallistui kaikkiaan noin 718 000
henkeä, joista kolmasosa oli naisia.
Talkoisiin osallistuja luovutti saa-
mansa hakkuupalkkion Asevelikas-
saan. Viranomaiset näkivät kansan
tarttuneen mottikirveisiin olan ta-
kaa ja halusivat hyödyntää tämän
voimavaroja ja motivaatiota seuraa-
van vuoden toimintoihin. Vuosina
1943 ja 1944 järjestettiin niin sanottu-
ja kansanhakkuita, jotka olivat pai-
kallisia velvoitehakkuita. Mottital-
koot olivat vapaaehtoistyötä.

Mottitalkoiden järjestäjä valmis-
tutti mottikirveet talkoisiin osallis-
tujille. Rautakirveen sai yhden mo-
tin tekijä ja neljä mottia hakannut
hopeakirveen. Rauta- ja Hopeakir-
veen lunastushinta oli 5 markkaa.
Kuitenkin aseveliyhdistyksillä / tal-
kootoimikunnilla oli mahdollisuus
lahjoittaa merkki. Kultakirves irtosi
16 motilla.

Viranomaiset halusivat hyödyn-
tää mottitalkoiden menestyksen jat-
kossakin. Mottitalkoot 1943-opas
selvitti motin tekijän oikeudet ja vel-
vollisuudet sekä antoi käytännön
ohjeita. Se antoi tiedot muun muas-
sa talkootoiminnan johdosta, talkoo-
metsien ja työvälineiden hankinnas-
ta, kuljetuksesta, muonituksesta,
työmaajärjestelyistä, kuljetuksista,
tapaturmakorvauksista, mottitalkoi-
den taloudenhoidosta, mainonnasta
ja tiedottamisesta.

Vuonna 1943 vahvistettiin hak-
kuuintoa myöntämällä 48 mottia
hakanneelle Suurkirves. Suorituk-

Sahoja ja kirveitä viime vuosisadalta.

Vapaudenristin 2. luokan ansiomitali (vihreänauhainen).

seen sai lukea edellisen kirvesmerkin hakkuutuloksen. Niinpä aiemmin kultamerkin suorittaneen piti hakata halkoja 32 mottia saadakseen pyöreällä havuköynnöksellä kehystetyn Suurkirveen. Vuonna 1943 talkoilla saatiin kokoon 1 370 000 halkomottia.

Vuonna 1944 korotettiin merkin arvoa. Korkeimman kirvesluokan ansiomerkki oli Mestarikirves, jonka saamiseksi piti hakata 100 mottia halkoja. Mestarikirveen malli oli Suurkirves, jonka kirveenterän

taustalla oli kuusen profiili. Mestarikirveen hakkasi kesään mennessä yli 160 henkeä. Heistä 10 oli naisia. Vanhin Mestarikirveen saaja oli yli 60-vuotias ja nuorin 15-vuotias. Lauri Ranta Kauhajoelta oli mestareiden mestari hakkaamalla 704 mottia, toinen oli Jalmari Silén Lohjalta 481,5 mottia ja kolmas August Luukkonen Oulusta 442,5 mottia ja neljäntenä Heikki Rautio Karjalohjalta 411 hakkuumotillaan. Rouva Silja Virtanen hakkasi naisten suurimman henkilökohtaisen hakkuumäärän 179 mottia.

Mottitalkoiden vanhin osallistuja oli yli 100-vuotias ja nuorimmalla talkoolaisella oli ikää 10 vuotta. Vuosina 1942–1944 talkoomotteja kertyi kaikkiaan yli 3,4 miljoonaa.

Metsätöiden menestyjiä

Talkoiden piirissä heräsi innostus erilaisiin kilpailuihin. Erityisen aktiivista kilpailutoimintaa oli suoje-luskuntapiireissä. Myös sotilaspoikien kirves heilui ja saha suihki. Henkilökohtaiset ja ryhmien väliset kilpailut kuuluivat mottitalkoi-siin. Valtakunnallisia hakkuukilpailuja alettiin järjestää vuodesta 1942 lähtien 1950-luvulle saakka. Tervakosken Ilmari Kurjenmäki oli Suomen 1. hak-

kuumestari vuonna 1943 hakkuutuloksellaan 21,7 pinokuutiometriä päivässä.

Myös puun ajo otettiin metsätyö-kilpailuihin mukaan. Ilomantsilaisesta Eino Sivosesta tuli valtakunnan ensimmäinen ajomestari 1943. Seuraavana vuonna Suomen ajomestaruuden saavutti Ilomantsin pientilallinen Kali Härkönen. Yli-kiiminkiläinen Jenny Pitkänen saavutti naisten parhaan ajotuloksen. Vuoden 1944 puutavarana-jon mestaruuskilpailuihin osallistui noin 55.000 ajuria hevosineen eri puolilla Suomea.

Asemasotavaiheessa 1943–44 saavutettiin hakkuutavoitteesta 82–87 % puuryhmästä riippuen. Tulos oli hieman edellistä kautta parempi. Hakatun puun määrä vastasi yhden metrin pituisiksi pölleiksi las-kettuna lähes 30 metriä korkeaa pinoa, joka olisi yltänyt Helsingistä Petsamoon. Tämä valtava saavu-tus herätti päämajan ja valtiovallan muistamaan kunnianosoituksin

60 vuotta Neuvostoliiton asevoimien hyökkäysoperaatioista v. 1944. Venäjän postimerkkijulkaisu 2004.

Eliel Saarisen suunnitteleman 100 markan 1922 aihepiiri liittyy teollisuuteen.

metsätyön sankareita. Ylipäällikkö myönsi 2 700 kappaletta 2. luokan vapaudenristin ansiomitalia kun-nostautuneille metsätyöntekijöille. Vapaudenristin ansiomitaleita jaetiin eri puolilla Suomea pidetyissä juhlatilaisuuksissa. Kunniamerkkejä myönnettiin pienessä määrin myös metsätyön johdolle.

Mainittakoon, että Rukajärven suunnalla sotilaat veistivät vuon-na 1942 puhdetyönä 12 000 kirveen-

Polttoaineista ja öljyistä oli pulaa.

vartta. Pyhäselän Onni Hämäläinen kertoi Sotaveteraanit Extra-lehdessä 2012 joukko-osastonsa JR 45:n "olleen kovilla" niin kauan, että se siirrettiin kesällä 1943 tietyn ajaksi reserviin. Tämä merkitsi muun muassa tie- ja raivaustöitä sekä halkosavottoja. Halkosavotoista saattoi saada ylimääräisiä lomapäiviä. Lepovuorossa rintaman takana olleet sotilaat rakensivat yli 1 000 hirrestä valmistettua asevelitaloa, jotka kuljetettiin osina pystytyspaikkakunnilleen.

Kesällä 1944 ratkaistiin Suomen kohtalo

Lumipeite säilyi keväällä 1944 Pohjois-Suomessa ja Kainuussa pitkälle toukokuuhun. Kevättulvat olivat myöhässä. Rintamilta lomautettiin suuret määrät työmiehiä metsätöihin ja uittoihin. Sodan johto ei ilmeisesti uskonut Neuvostoliiton suurhyökkäykseen uittojen aikoihin 1944. Ei edes Liittoutuneiden 6.6.1944 alkanut maihinnousu Normandiassa näyttänyt herättäneen sodan johtoa asemasotavaiheen ajatuksista. Tosin Mannerheim varoitti toukokuussa joukkoja suurhyökkäyksestä. Mitään suurempaa puolustusvalmiuden kohottamista ei kuitenkaan tapahtunut.

Totuus valkeni 9.6. klo 6 alkaen kun Neuvostojoukot iskivät pommikonein ja tykistöllä Valkeasaareen. Neuvostoliiton joukot etenivät nopeasti Kannaksen läpi Viipuriin. Sampo Ahdon mukaan Suomen lip-

Tehopakkaus.

pu laskettiin Viipurin linnan tornista 20.6. klo 16.45, Linnansilta räjäytettiin klo 16.50 ja punavaate nousi linnan salkoon klo 17.30. Punalippu nostettiin salkoon vasta 22.6. klo 15.30. Mainittakoon, että Viipurin linnan Suomen lippua käytettiin sodan päättyttyä kotiuttamisparaatissa Kontiolahdella. Tämän jälkeen lippu siirrettiin Sotamuseoon.

Vanhempia ikäluokkia kutsuttiin palvelukseen ja pääosa metsätyö- ja uittokomennuksilla olleista miehistä komennettiin rintamalle. Kotijoukot pyrkivät jatkamaan minkä pystyivät kesken jääneitä metsä- ja uittotöitä. Samaan aikaan maaseudulla naisia, lapsia ja vanhuksia kuormittivat maataloustyöt. Sotavankeja oli käytetty maatöiden lisäksi myös metsätöihin.

Neuvostoliiton suuhyökkäys sekoitti myös tukinuittoväylien käyttöä Saimaan, Pielisen ja Päijänteen uittoreiteillä. Pohjois-Karjalan Uittoyhdistyksen piiriin kuului jatkosodan aikana vallattua Karjalaa. Teuvo Vänskä kertoo tilanteesta Lieksan Lehdessä: "Koska P-KU toiminta-alue sijaitsi melko lähellä sotatoimialuetta, hipaisivat sodan kirot myös työntekoa. Kesällä 1944 Tolvajoella sota tuli niin lähelle uittotoja, että neuvostoarmeija pääsi tykistöllään häiritsemään niitä."

Suomi torjui Neuvostoliiton suurhyökkäykset Talissa ja Ihantalassa. Kenraali Raappana löi noin kahden prikaatin voimin hajalle Neuvostoliiton kaksi divisioonaa sodan viimeisessä suurtaistelussa Ilomant-

sisä elokuussa 1944. Martti Turtola kirjoittaa Mannerheim-kirjassaan 2001: "Mannerheimia hiveli ajatus, että hänen joukkonsa voittivat sodan viimeisen taistelun. Sotakenttä Ilomantsissa jäi suomalaisille!" Venäläisiltä jäi alueelle raskas sotakalusto.

Kesällä 1944 evakuoitiin 425 000 siirtokarjalaista kodeistaan Sisä-Suomeen. Aselepo astui voimaan 4.9. Väli rauhansopimus allekirjoitettiin 19.9.1944. Saksalaisten karkottaminen Lapista 15.9.1944–25.4.1945 ja heidän raunioittamiensa alueiden uudelleen rakentaminen oli raskas vaihe.

Alueluovutukset 1944 ja uuden viennin rakentaminen

Moskovan rauhassa 1940 sovitut alue- ja materiaaliluovutukset eivät riittäneet Neuvostoliitolle jatkosodan jälkeen. Metsäalasta menetettiin yhteensä 3,18 miljoonaa hehtaaria, josta Karjalan osuus oli 1,867 miljoonaa hehtaaria. Puuston määrä väheni alueluovutuksissa 190 miljoonaa pinokuutiometriä. Tämä vastasi koko maan viiden vuoden hakkuumäärää. Samalla Suomi menetti Karjalan alueen monipuolisuuden ja tehokkaan puunjalostusteollisuuden. Mainittakoon, että Karjalan selluloosatehtaiden tuotanto oli ollut peräti 20 % koko Suomen sotaa edeltäneestä tuotannosta.

Sota-ajan tiukkoja säännöstelytoimia oli muutettava rauhan ajan

Perheen viisi erilaista valtion elintarvikekorttia A, B, C, D ja E.

haasteita vastaaviksi. Metsäteollisuus joutui suuntaa hakien muutosten kouriin. Polttoainepula iski teollisuuteen. Saksan kivihiilen ja koksen tuonti oli katkennut, kuten muunkin tuonti ja vienti. Sähkön tuotanto kärsi vesivoimapulan vuoksi. Niukoja polttoainevaroja otettiin sotakorvausteollisuudelle. Kasvava liikenne vaati oman polttoainelisänsä.

Välirauhassa 19.9.1944 sovittiin 300 miljoonan USA:n dollarin sotakorvauksista. Varsinainen totuus

paljastui vasta 17.12.1944. Tuolloin sotakorvaus määrättiin maksettavaksi vuoden 1938 tavarain hintojen mukaan, mikä merkitsi sotakorvauksen arvon yli kaksinkertaistumista. Puunjalostusteollisuuden osuudeksi tuli noin 1/3. Tämä yllätti, koska täällä oletettiin korvausten olevan pääasiassa metsäteollisuuden tuotteita. Suomen piti rakentaa metalliin tukeutuvan erikoisteollisuuden tuotantolaitokset korvaustensa suorittamiseksi. Sotakorvausteollisuuden valtuuskunta SOTEVA perustettiin 13.10.1944.

Yhtenäiset palkanormit ja yksikkötakset

Sodan aikana vallitsi ankara säännöstelytalous. Rauhan palattua valitsi työvoiman ylikysyntä. Sodan päätyttyä myös metsäteollisuus oli saatava nopeasti toimintaan. Kiväärin vaihto kirveeseen nostatti esiin piilevät palkkojen korotuspaineet. Sodan johdosta syntyneet kulutuspaineet, elinkustannusten täyskompensaatio, toistuvat työ- ja palkkariidat hämmensivät tilannetta.

Puuta hakattiin vuoden 1945 helmikuun puoliväliin mennessä ainoastaan 1/3 tavoitteesta ja puuta ajettiin vain 1/10 tavoitteesta. Pääministeri J.K. Paasikivi piti kivenkovan puheen radiossa 11.2.1945 Suomea uhkaavasta puuhuollon katastrofista. Maksetut palkat olivat alkaneet liukua yli sovittujen rajojen. Metsätyöpalkkoja jouduttiinkin korottamaan Lapin sodan vielä jatkuessa helmikuussa 1945 20–30 %.

Työn tulosten parantamiseksi

oli keksitty uusi kannustin: Metsätöiden Tehopakkaus. Sanottiin, että Tehopakkaus teki ihmeitä hakkuutuloksiin ja mielialoihinkin. Tehopakkaus edellytti kahden viikon aikana neljän pinokuutiometrin päivittäistä halkojen hakkuutulosta tai vastaavaa määrää muun puutavaran hakkuuta. Myös puutavaran ajomiehiä palkittiin tehopakkausilla. Tehopakkauksia valmistettiin lähes 1 760 000 kappaletta. Ajohevosiakaan ei unohdettu. "Kauratehopakkausilla" haluttiin parantaa savottojen puunajotuloksia.

Poikkeusolojen säännöstelytaloudessa

Kansanhuoltoministeriö perustettiin 25.9.1939 talouselämän säätelämiseksi poikkeuksellisissa oloissa. Taloudellisen puolustusneuvoston kansanravitsemusjaosto sai jo vuonna 1932 valmiiksi selvityksen "Väestön ravitseminen Suomessa", joka sisälsi sodanaikaisen elintarvikesäätelyn organisointisuunnitelman. Kansanhuoltoministeriö sai Taloudellisen puolustusneuvoston työn tulokset käyttöönsä, mutta materiaalin varautuminen puuttui. Esimerkiksi öljyn varmuusvarastoja ei ehditty hankkia syksyllä 1939. Nestemäiset polttoaineet sekä soke-ri, siirappi ja kahvi määrättiin syksyllä 1939 säännöstelyn piiriin. Välirauhan aikana 1940 säännösteltäviin lisättiin vilja ja viljatuotteet 27.5., ravintorasvat 1.10., liha ja lihajalosteet marraskuussa, maito ja kerma 1.12., saippua, vaateustarvikkeet, jalkineet, hedelmät ja perunajauhot syksyllä 1940, kanamunat kesällä 1941, perunat ja juurikasvit elokuussa 1942, tupakka lokakuussa 1942 sekä keinotekoisesti makeuttamaineet ja makeiset joulukuussa 1942. Säännösteltävien lista kasvoi, eriytyi ja tarkkeni. Hintojen noustessa nopeasti, alettiin säännöstellä hintoja, mikä osaltaan johti "mustan pörsin" kaupan kasvuun.

Kansanhuolto valmistutti 162 erilaista korttia. Säännöstelypakkoa alettiin purkaa 1948. Kansanhuoltoministeriö lakkautettiin 1949. Säännöstely päättyi vuoden 1953 lopulla. Viimeisin ostokortti viinakortti poistettiin käytöstä 1970.

Korttiannoksen suuruus oli sidoksissa työn raskauteen. A-kortti oli al-

Eliel Saarisen suunnitteleman 500 markan 1922 aihepiirinä on maanviljely.

le 7-vuotiaille, raskaan työn tekijä sai D-kortin ja erittäin raskaan työn tekijä E-kortin.

Metsätyömaiden Muonitustointo laski ravinnontarpeen. Raskaan työn tekijän E-kortin päivän annos oli 2 150 kaloria ja ylimääräisillä rasva-annoksilla päästiin 3 850 kaloriin. Vajetta jäi vielä 650 kaloria, mikä johti työtehon laskuun. Pitkällä säännöstelykaudella korttilajikohtaiset annokset kuitenkin vaihtelivat: esimerkiksi kevyessä työssä vaihteluväli oli 1000–1500 kaloria ja raskaassa työssä 1950–2800 kaloria.

Mainittakoon, että Suomen leipäviljaomavaraisuus oli vuonna 1939 91 %, mutta vuonna 1942 ainoastaan 60 %. Suomi turvautui jatkosodan aikana Saksaan muun muassa viljan ja polttoaineiden tuonnissa.

Tasavallan presidentti Mannerheim anoi itse elintarvikekorttinsa

Mannerheimin Tukholmasta kotiinsa kutsuma Gripenberg kirjoitti käynnistään presidentti Mannerheimin luona 18.8.1944: "Tapasin Mannerheimin istumasta pienen pöydän ääressä melkein tyhjässä työhuoneessa – useimmat huonekalut oli pommitusvaaran vuoksi viety pois – täyttämässä uusia elintarvikekorttitanomuksia. Monia vuosia aikaisemmin saamansa käsivamman vuoksi hän kirjoitti hyvin hitaasti, ja kun hän uppoutui kaavakkeiden täyttämiseen yhtä huolellisesti kuin monien muiden tehtävien hoitamiseen, kesti hyvän tovin ennen kuin hänellä oli aikaa minua varten. Minä en voinut vastustaa kiusausta kysyä: - Onko tasavallan presidentin todellakin annettava ja täytettävä itse kaavakkeensa saadakseen elintarvikekortit? Marsalkka, joka oli työteliäimpiä ja tunnollisimpia tapaamiani ihmisiä, vastasi hieman kärkevästi: - Kuinka sen sitten tekisi, ellen minä itse? Tämän jälkeen Mannerheim siirtyi kertomaan Keitelin eilisestä vierailusta." Katkelma on Sakari Virkkusen kirjasta Mannerheim marsalkka ja presidentti.

Suurten setelin leikkaus vuoden 1946 alussa.

Valtioneuvoston 31.12.1945 tekemän päätöksen mukaan vuosiluvulla

1922 varustetut 500 ja 1 000 markan setelit sekä vuosilukujen 1939 ja 1940 5 000 markan setelit menettivät puolet arvostaan 1.1.1946 lukien. Setelit tuli leikata ohjeiden mukaisesti kahtia. Puolikkaat ja pienet setelit määrättiin vaihdettaviksi uusiin vuosiluvulla 1945 varustettuihin seteleihin. Setelien oikeat puoliskot oli luovutettava pakkolainaksi valtiolle 10.1.–16.2.1946 2 %:n korolla. Valtio maksoi lainan takaisin 1949.

Suomen Pankki luonnelti julkaisussaan Kansakunnan omaisuutta – Suomen Pankki 1811–1986 setelinleikkausta turhaksi. Yhtenä tarkoituksena oli ollut setelikannan pienentäminen ja inflaation torjunta. Setelikanta oli kuitenkin neljässä kuukaudessa kasvanut ennen leikkausta olleelle tasolle. Monet olivat saaneet vihiä ennen leikkausta ja vaihtaneet suuret setelit pienempiin seteleihin, joita ei tarvinnut leikata. Leikatut setelit olivat vain maksuvälineistöä. Leikkaus kohdistui käteisrahaan – ei esimerkiksi talletuksiin. Suomen Pankin julkaisua lainaten: "Vaikka aiottu vaikutus on pieni, on tahaton vahinko suuri. Setelinleikkaus horjutti yleisön uskoa setelirahaan vuosikymmenet eteenpäin."

Yhteyksiä ulkomaille

Jatkosodan päätyttyä Suomi haki kauppayhteyksiä länsivaltoihin. Yhteyksiä solmittiin Englantiin tammikuusta 1945 lähtien. Selluloosan vienti Englantiin aloitettiin kesällä 1945. Kauppa Etelä- ja Pohjois-Amerikkaan alkoi vuoden 1945 jälkipuoliskolla. Pariisin rauhansopimus solmittiin 10.2.1947. Neuvostoliitto ratifioi sen vasta 15.9.1947. Suomi hyväksyttiin kansainväliseen valuuttarahastoon 17.9.1947. Kauppataseessa Suomi pääsi vientivoittoiseksi syyskuun lopussa 1947. Sotakorvausviennin osuus muuhun vientiin nähden väheni ratkaisevasti vuoden 1947 loppuun mennessä. Valtamerten portit avautuivat ulkomaankaupalle ja kansainväliselle vuorovaikutukselle.

Sota kosketti kaikkia suomalaisia. Sen vaikutukset näkyivät vuosi-

500, 1000 ja 5000 markan setelien puolikkaat.

kausia valtion taloudessa ja kansan elämässä. Sotatoimien yhteydessä kuolleiden ja kadonneiden omaiset kohtasivat kukin omalla tavallaan menetysten aiheuttaman surun ja vaikeudet. Sotalesket ja -orvot ja haavoittuneet perheineen tarvitsivat yhteiskunnalta ja lähipiiriltään monipuolista tukea. Talkootoiminta oli yksi yhteisöllinen tukimuoto. Elettiin ajatuksin "huominen on tätä päivää parempi". Suomi selviytyi sodasta ja sen seurauksista säilyttään kansallisen vapautensa.

Lähteitä muun muassa:

Aake Jerro: Kun kansa eli kortilla. Otava. Keuruu 1974.

Heikki Lindroos & Pertti Ruohonen: Puuta mottiin. Puuhuoltoa sodan varjossa 1939–1947. Oy Westpoint Rauma 1993.

Heikki Lindroos & Pertti Ruohonen: Metsätekoja ajallaan. Metsäkus-tannus Oy Hämeenlinna 2007.

Jaakko Kahiluoto: Rauma-Repolan metsätaival 1870–1990. Oy Länsi Suomi, Rauma 1990.

Matti Peltonen (toim.): Suomen maatalouden historia. Osa 2. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1990-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2004.

Talkoopäivystäjä-lehden vuosikerrat 1942 ja 1943. Suurtalkoot R.Y:n tiedonantolehti.

Historian ja numismatiikan alan julkaisut.

Kirjoittajan arkisto.

Tietoa ja taitoa osakekirjoista

- Luovutamme oheisena pesän osakekirjat takaisin, koska niillä ei ole enää lunastusarvoa.
- Kuule, pesänselvittäjä ilmoitti näin, voitko sä katsoa nämä osakekirjat?
- Ilman muuta. Osa on keräilypapereita, mutta osa ei. Minusta nämä paperit ovat yhteensä ainakin 150 000 euron arvoiset.

Tapaus alkoi kesällä 2010. Miten on mahdollista, että omakotitalon arvoisia osakekirjoja väitetään arvottomiksi? Miten tähän on tultu ja miten tarina päättyykään?

Kymmene Oy:n osakekirjoilla aloitettiin sähköiseen arvo-osuusjärjestelmään siirtyminen 2.5.1992. Vanhat Kymmene Oy:n osakekirjat saa edelleen vaihdettua UPM-Kymmene Oy:n osakkeiksi. (Kuva: www.osakekirja.fi)

Osakerutiinien muutos paperista biteiksi

Talvella 1989 Helsingin Arvopaperipörssissä aloitettiin HETI-kaupankäynti. Meklarit tekivät kauppvoja muutamilla osakkeilla pörssisalissa, mutta tietokoneiden välityksellä. Se oli jännittävää aikaa – ruudulla lötöttivät numerot, ja kaupat soitettiin puhelimitse. Vahvistukset tehtiin HETI-järjestelmässä. Kauppojen jälkeen viidentenä pankkipäivänä liikkuvat paperiset osakekirjat sekä pankkivekset niiden maksuksi. Oli täysin selvää, että sähköinen

kaupankäynti vaatii myös sähköiset osakekirjat. Massoja ei hoideta paperina.

Ensimmäisten osakekirjojen siirtäminen sähköiseen arvo-osuusjärjestelmään alkoi vapun jälkeen 1992. Yhtiö oli Kymmene Oy. Arvo-osuusjärjestelmään siirtymisen yhteydessä yhtiöiden vanhat osakerekisterit kävivät tarpeettomiksi, ja osakauppojen asiakirjat siirtyivät arvo-osuusjärjestelmän vastuulle. Osakekirjojen katoaminen oli alkanut.

2000-luvun uusi maailma ja osaamisen kato

Melkein sadan vuoden ajan pankissa kuin pankissa oli ollut arvopaperiasioihin erikoistuneita toimihenkilöitä. Jos ei ihan joka konttorissa niin ainakin suuremmissa. Ja etenkin niissä konttoreissa, joiden paikalla toimii jokin pörssi-yhtiö. Perinteeksi oli jo tullut, että yhtiön henkilökunnalle annettiin osakeannissa oikeus henkilöstömerkintään. Monien suurten tehtaiden osakkeis-

Nokia Oy:n osakkeet siirrettiin arvo-osuusjärjestelmään syksyllä 1992. Nokian yhtiökokous päätti 2000-luvun alussa myydä kaikki vaihtamattomat osakkeet ja varat olivat osakkaiden nostettavissa 10 vuoden ajan. Nostoaika päättyi pari vuotta sitten ja varoja jäi nostamatta kymmeniä miljoonia euroja. (Kuva: www.osakekirja.fi)

ta tuli näin kansanosakkeita, kun osakkeita rohkenevat merkitsemään muutkin kuin liikemiehet.

Samaan aikaan arvo-osuusjärjestelmään siirtymisen kanssa pankit aloittivat rajun saneerauksen ja osaamisen uudelleen kohdentamisen. Saneerauksen myötä pankeista katosi paljon osakeasioihin liittyvää osaamista. 2000-luvulle tultaessa pankkikonttoreita saa etsiä kissojen ja koirien kanssa, ja vähänkin vaativampaan palveluun tarvitaan ajanvaraus. Arvopaperiasioiden hoitaminen on vaihtunut "omaisuudenhoidoksi", jossa merkitään sijoitusrahastoja tai ostetaan vakuutuksia. Suorat arvopaperikaupat hoidetaan kotona omalta tietokoneelta digitaalisesti.

Mutta kun on edelleen niitä paperisia osakekirjoja, joiden kanssa menee sormi suuhun. Asian selvittäminen on nykyisin hankalaa, kun pankissa kysytään ensimmäisenä, että mitä nämä ovat? Osakekirjakin

on todennäköisesti vanhempi kuin pankkivirkailija. Jostakin apua pitäisi silti löytää.

Ne arvottoman omakotitalon arvoiset paperit

1980-luvulla osakeanteja hoitaneita, osakerekisteriä pyörittäneitä ja arvopaperikauppoja hoitaneita ihmisiä on entistä vähemmän. Silloiset parikymppiset lähestyvät pikku hiljaa viittäkymppiä. Tietotaito ei kuitenkaan ole kadonnut, siitä on tullut vain harvinaisempaa. Uskon, että monessa Suomen mökissä osakekirjoja on edelleen tallessa ruskeassa kirjekuoressa. Siellä ne ovat olleet jo vuosia, kun "eihän ne ole minkään arvoisia" tai "en minä tiedä mistä löytää apua kun kylän pankkikin pantiin kiinni". Jokaisen tulisi kuitenkin muistaa, että pyytävä saa ja etsivä löytää.

Onnellinen loppu oli myös jutun alun avunpyytäjällä. Saimme lopul-

ta pesänhoitajan arvottomiksi väitämällä osakekirjoilla omistajansa tilille melkein 200 000 euron arvoksen omaisuuden. Apu löytyi, vaikka tilaisuus oli lähellä lipua ohi. Kokemuksen, osaamisen ja salapolitiikan yhdistelmällä osakekirjojen oikeellisuus ja käypyyks saatiin osoitettua. Aikaa meni yli vuosi, mutta hymy oli kaikilla herkässä jouluna 2011.

Vanhat paperiset osakekirjat saamme aina vaihdettua rahaksi. Papereilla on vähintään keräilyarvo, ja joskus on olemassa tie muuttaa vanha osakekirja nykyajan arvo-osuukseksi. Tietoa ja taitoa tulee vain osata pyytää.

Kesä ja kärpäset

Kesän kirpputorit, ullakon pöyhintä ja sukulaisvierailut ovat jo ovella. Pidä silmät auki ja mielessä tarina arvottomista osakekirjoista. Rentouttavaa kesää!

S seuraavassa on 3 enemmän tai vähemmän kiperää numismatiikkaan liittyvää monivalintakysymystä sekä jokerina tunnistustehtävä. Oikeat vastaukset lehden lopussa.

JORMA IMPPOLA

Kysymys 1)

Toisen maailmansodan aikana löivät sotaan valmistautuneet ja osallistuneet maat poikkeuksellisen runsaasti pieniarvoista metallirahaa, usein vielä käyttäen halpoja metalleja kuten alumiinia, sinkkiä ja rautaa.

Minkä yksittäisen kolikon (maa, nimellisarvo, vuosi ja rahapaja) valmistusmäärä ylitti ensimmäisen kerran 1 miljardin kappaleen rajan?

- a) Yhdysvaltojen 1 cent kupariraha 1941 ilman rahapajakirjainta (Philadelphia)
- b) Japanin 1 sen alumiiniraha 1941
- c) Saksan 1 Pfennig sinkkiraha 1942 A (Berliini)
- d) Intian 1 anna nikkelimessinkkiraha 1944 (Calcutta)

Kysymys 2)

Vuonna 1948 syntyi vallankumouksellisessa Kiinassa Kiinan Kansanpankki ja uusi raha, Renminbi Yuan vuonna 1948, vuotta ennen Kiinan kansantasavallan syntyä vuonna 1949. Tarkoitus oli selkeyttää Kiinan rahaoloja kommunistien valloittamilla alueilla korvaamalla moninaiset kierrossa olleet setelit näillä uusilla Kansantasavallan seteleillä.

Rahaolojen sekavuus kuitenkin jatkui, ja vuonna 1955 oli aika rahanuudistukselle. Rajun inflaation vaivaama paperirahatalous muutettiin "normaaliksi" luomalla uusi yuan ja laskemalla liikkeelle uudet metalli- ja paperirahat vuonna 1955. Uusi rahasarja koostui alumiinisista 1, 2 ja 5 fen:in kolikoista sekä setelisarjasta arvoiltaan 1, 2 ja 5 fen, 1, 2 ja 5 jiao, sekä 1, 2, 3, 5 ja 10 yuan. Kolikoiden lyöntivuodet alkavat vuodesta 1955 (2 fen:in raha vuodesta 1956) ja kaikissa seteleissä on vuosiluku 1953.

Kiinan 10 Renminbi yuan mallia 1953 (1955).
Loistokappaleen arvo on noin 15 000 euroa.

Millä suhteella vanhaan yuaniin nähden luotiin edellä mainittu, uusi yuan?

- a) 1:1 000
- b) 1:10 000
- c) 1: 12 500
- d) 1: 100 000

Kysymys 3)

Sodat ja niiden jälkeiset ajat ovat koko 1900-luvun olleet ravitseva kasvualusta mielettömille hyperinflaatioille. Kuuluisin esimerkki on tietysti Saksan inflaatio I maailmansodan jälkeen, mutta inflaatioiden maailmanennätys on yhä kiistattomasti Unkarin vuosien 1945–1946 inflaatio.

Maaailman inflaatioennätykset:

Maa	Valuutta	Huippukuukausi	Korkein päivä inflaatio
Unkari	Pengő	Heinäkuu 1946	207%
Zimbabwe	Zimbabwen dollari	Marraskuu 2008	98%
Jugoslavia	Dinar	Tammikuu 1994	65%
Saksa	Mark	Lokakuu 1923	21%
Kreikka	Drakma	Lokakuu 1944	18%

Inflaatiokehitys lähti liikkeelle jo II maailmansodan loppuvaiheessa. Vuonna 1944 oli liikkeellä sekä valtion että puna-armeijan rahaa, ja suurin seteli oli arvoltaan 1 000 pengőä. Heinäkuussa 1945 otettiin käyttöön 10 000 pengőn ja lokakuussa 100 000 pengőn setelit. Loppuvuonna 1945 yritettiin inflaatiota suitsia mitätöimällä kaikki suurimmat (1 000, 10 000 ja 100 000 pengőn) setelit.

Mitätöidyn setelin pystyi käyttämään vain liimaamalla siihen validointitarran. Paljonko validointitarra "maksoi" suhteessa rahan nimellisarvoon?

- a) Validointitarra maksoi saman kuin seteli, eli 20 000 pengöistä kului puolet tarran ostoon.
- b) Validointitarra maksoi 2 * setelin arvon, eli 30 000 pengöistä kului 2/3 tarran ostoon.
- c) Validointitarra maksoi 3 * setelin arvon, eli 40 000 pengöistä kului 3/4 tarran ostoon.
- d) Validointitarra maksoi 5 * setelin arvon, eli 50 000 pengöistä kului 5/6 tarran ostoon.

Jokerikysymys:

Mikä raha? Halkaisija 20 mm.

Lisää uusia erikoiskakkosia

Alankomaat eli Hollanti on juhlistanut maassa tapahtuvaa vallanvaihtoa kahden euron erikoisrahalla, jossa on kuvattuna sekä väistynyt hallitsija, kuningatar Beatrix I sekä tuleva hallitsija, kruununprinssi Willem-Alexander. Beatrix on ollut Alankomaiden valtionpäästä vuodesta 1980. Erikoiskakkosen lyöntimääräksi on ilmoitettu 20 miljoonaa kappaletta. Raha on julkaistu jo helmikuussa.

Slovakia muistaa kristinuskon apostoleina slaavilaisilla alueilla 800-luvulla toimineita Kyrillosta ja Metodiosta tämän vuoden 2 euron erikoiskolikolla. Kyrillos ja Metodios muistetaan myös kyrillisen kirjaimis-

ton edeltäjän, nk. glagoliittisen kirjaimiston kehittäjinä. Lyöntimääräksi on ilmoitettu 1 miljoona kappaletta ja liikkeeseenlaskuajankohdaksi kesää 2013.

Vatikaani on suunnitellut valmistavansa niin sanotun tyhjän istuimen eli sede vacante -kolikon tämän vuoden ensimmäisenä 2 euron erikoisrahana. Edellisen kerran, kun paavi vaihtui Vatikaani löi kokonaisen sarjan kardinaalikonklaavin vaakunalla varustettuja rahoja, mutta nyt on tarkoitus tyytyä yhteen. Lieneekö kyseessä sitten uuden paavin aiempaa enemmän vaatimattomuutta korostava linja. Lyöntimäärä jäänee 125 000 kappaleeseen. Ajankohdasta ei ole vielä tietoa.

ANTIIKKI- ja KERÄILYESINEITÄ

**Seteli- kulta- hopea- ym.
VANHOJA RAHOJA
Harvinaisiakin!**

AARREAITTA
Oskelantie 1, 00320 Helsinki
p. 050-3699599

Avoinna:

ti ja to 11-17 la 11-15

Muulloin sop. mukaan

HUOM! Liike voi olla suljettu lauantaisin messu-, huutokauppa- ym. tapahtumien takia, joten varmista aukiolo puhelimitse!

Tervetuloa Arvo Leppänen

Liitto piti kevätkokouksensa Ylivieskassa

Liiton tämänvuotinen kevätkokous pidettiin Ylivieskassa maaliskuun puolivälissä Keski-Pohjanmaan Numismaattisen kerhon isännöimänä. Vaikka paikallisella yhdistyksellä ei ole juuri aiempaa kokemusta liiton kokousten järjestämisessä, he onnistuivat luomaan kokoukselle sopivat puitteet.

Perinteiseen tapaan lauantaina pidettiin ensin liiton sääntömääräinen vuosikokous, jossa käsiteltiin viime vuoden tilit ja toimintakertomus. Kokouksessa oli edustettuna 11 yhdistystä liiton 24 jäsenyhdistyksestä, mikä määrä jo riitti täyttämään pienen salin lähes ääriään myöten täyteen.

Kokous hyväksyi yksimielisesti viime vuoden ylijäämäisen tilinpäätöksen ja myönsi tilivelvollisille vastuu-

Erkki Lähderanta ja Tero Kontiokari luovuttivat liiton pronssisen ansiomitalin Juhani Vähähyyppälle.

Erkki Lähderanta kiitti Keski-Pohjanmaan Numismaattista kerhoa liiton kevätkokouksen järjestämisestä.

Ansiomitalin saaneet Juhani Vähähyyppä, Pekka Raudaskoski sekä Esa Brunman ja mitalin liiton puolesta luovuttaneet Erkki Lähderanta ja Tero Kontiokari.

Pekka Raudaskoski sai vastaanottaa liiton pronssisen ansiomitalin numero 193.

vapauden. Keskustelua herätti lähinnä numismatiikan tuominen suuren yleisö, erityisesti nuorten tietouteen ja sitä kautta uusien jäsenten saaminen yhdistykseen. Varsinaista viisasten kiveä kokouksessa uusien jäsenten saamiseksi mukaan toimintaan ei tullut esille, vaikka monia hyviä ehdotuksia esitettiin. Kokouksen lopuksi Jorma Imppola toivotti edustajat tervetulleiksi Vaasaan syksyn vaalikokoukseen.

Iltatilaisuuden aluksi Keski-Pohjanmaan Numismaattisen kerhon puheenjohtaja Juhani Vähähyyppä toivotti läsnäolijat tervetulleiksi. Myös Ylivieskan kaupunginjohtaja toivotti puheenvuorossaan numismaatikot tervetulleiksi kaupunkiin ja kertoi kaupungin merkityksestä seutukunnan kaupallisena keskuksena, jonne tullaan kauempaakin ostoksille.

Iltatilaisuudessa oli tarkoitus olla myös juhlaesitelmä, jossa Suomalaiset kolikkovariantit -kirjan tekijä Ismo Pa-

Juhani Vähähyyppä toivotti numismaatikot tervetulleiksi Keski-Pohjanmaan Numismaattisen kerhon iltatilaisuuteen ja kertoi lyhyesti kerhosta ja sen toiminta-alueesta.

Kokousedustajia oli saapunut liittokokoukseen yhteensä yhdestätoista liiton jäsenyhdistyksestä.

Ylivieskan kaupunginjohtaja Terho Ojanperä kertoi kaupungin merkityksestä alueellisenä kaupan keskuksena. Hän oli ottanut mukaansa myös perheessään perintönä kulkeneen liittoutuneiden väliaikaisen maksuvälineen 1940-luvun Ranskasta.

Markku Sumén Oulun Numismaattisesta kerhosta toimi liiton huutokauppojen meklarina.

rikka olisi kertonut kirjastaan. Parikan estyttyä saapumasta paikalle kirjan kustantaja Matti Hänninen kertoi kirjasta ja sen sisällöstä.

Iltatilaisuudessa muistettiin perinteiseen tapaan myös ansioituneita paikallisia numismaatikkoja. Liiton pronssinen ansiomitali luovutettiin Esa Brunmanille, Juhani Vähähyyppälle ja Juhani Paitsolalle. Liitto ja sisaryhdistykset muistivat paikallista numismaattista yhdistystä sekä kirjalahjoilla että pöytästandaareilla. Tilaisuuden päätteeksi liiton puheenjohtaja Erkki Lähderanta kiitti paikallista yhdistystä liiton kevätkokouksen järjestämisestä.

Kokouksen yhdessä oli perinteiseksi käyneeseen tapaan myös numismaattinen huutokauppa molempina päivinä. Huutokaupan meklarina toimi Markku Sumén Oulun Numismaattisesta kerhosta ja hän suoriutui tehtävästä rutiinilla vauhdikkaasti.

Huutokauppaa oli saapunut ostajia kohtuullisesti, mutta muutama istuinpaikkakin olisi vielä ollut vapaana.

Kunnialegioonan kansallinen ritarikunta

Ordre national de la Légion d'honneur

Kuvat 1-2. Chaillot de Prussen luonnoksia ritarikunnan merkeistä 1802 ja 1803.

Bourboneiden kuningaskunnan ritarikuntien hävittyä¹ yhdessä monarkian kanssa Ranskan vallankumouksen myllerryksessä, nuorella tasavallalla oli silti merkittävä tarve palkita ansioituneita kansalaisiaan. Tämä päti eritoten sotilaisiin Ranskan ollessa sodassa lähes koko Euroopan kanssa vuodesta 1792 lähtien. Pyhän Ludwigin kuninkaallinen ja sotilaallinen ansioritarikunta oli ollut monarkian ensisijainen sotilaallisen ansioitumisen palkitsemisen väline vuodesta 1693 ja se

säilyi vallankumouksenkin jälkeen, uudelleen nimettynä, aina vuoteen 1792 jolloin se myös lakkautettiin².

Erinäisiä mitaleja, kuten esimerkiksi Federaation mitalia, myönnettiin ansioituneille, mutta nämäkin lakkautettiin 1793.

Vuosina 1793–1802 käytännössä ainoa palkitsemisen muoto sotilaille olivat ns. kunnia-aseet. Taistelutentillä ansioitunut sotilas saattoi saada aselajiinsa perustuen joko erityisen miekan (korkea-arvoiset upseerit), musketin (jalkaväki, ratsuväki), rumpalikepit (rumpalit), trumpeitin (torvisoittajat), kirveen (laivasto) tai hihamerkin (tykkimiehet). Kunnia-aseen mukana tuli myös palkankorotus. Krenatööri Jean-Roch Coignet ansaitsi kunniamusketinnsa Montebellon taistelussa (9.6.1800) vallattuaan yksin vihollisen kenttätynkin; hän nujersi sen viisihenkisen miehistön pistintaistelussa ja pelasti vielä myöhemmin sekä kapteeninsa

että kersanttinsa hengen. Kunnialegioonaa perustettaessa kaikki kunnia-aseella palkitut palkittiin automaattisesti kunnialegioonalla.

Kunnia-ase oli kuitenkin varattu vain sotilaille ja sekin tuli palauttaa sota-palveluksen päätyttyä. Napoleon, tuolloin Ranskan ensimmäinen konsuli, näki että Ranska tarvitsi ritarikunnan sekä sotilaille että siviileille, jonka myöntämisen perusteena olisivat henkilön ansiot riippumatta tämän asemasta yhteiskunnassa. Hanke kohtasi vallankumouksen jälkeisessä tasavallassa vastarintaa, mutta Napoleonin tuella se hyväksyttiin lopulta valtioneuvostossa neljän istunnon jälkeen 14.5.1802 ja vieläkin tiukempien keskustelujen jälkeen kansalliskokouksessa. Kunnialegioonan perustaminen oli tosiasia 19.5.1802. Luokat alussa olivat seuraavat: Legioonalainen, upseeri, komendantti ja suurupseeri. Suurkotkan (suurristi) luokka

1) 30.7.1790.

2) 1.1.1791 ritarikunta nimettiin sotilaalliseksi ansiomeriksi, jolla nimellä sitä myönnettiin upseereille aina lakkauttamiseensa, 20.8.1793 saakka.

Kuvat 3-4. Napoleonin Boulognessa kantama legioonalaisenristi, 1. tyyppi.

perustettiin 30.1.1805³. Komentajan ja suurupseerin⁴ luokat saivat omat merkinsä vasta 1814, ensimmäisen restauraation myötä. Siihen asti luokkia upseerista suurupseeriin edusti sama merkki.

Koska monarkiaan liittyvän symboliikan käyttöönotto oli tasavallassa herkkä aihe, Napoleon määräsi kunnialegioonan merkkien muodon vasta keisarikunnan tultua jo perustetuksi, 11.7.1804. Tähän mennessä Chaillot de Prusse oli jo tehnyt useita luonnoksia merkkien muodosta ja lopulliseen tulokseen vaikutti Napoleonin ohella oletettavasti myös Dominique-Vivant Denon.

Kunnialegioonan muodon esikuvana toimi jo edellä mainittu Pyhän Ludwigin ritarikunta, josta kunnialegioona sai valkoisen emalisen perustan. Merkittävä erona on kuitenkin Napoleonin selkeä halu erottaa katolisuuden värittämä monarkia silloisesta tasavallasta. Tämän seurauksena Maltan-risti muuttui viisisakaraiseksi. Toinen merkittävä pesäero menneisyyteen oli keisarin oman muotokuvan käyttö merkin keskustassa.

Kunnialegioonan ensimmäiset myönnöt tehtiin suuressa seremoniassa 15.7.1804 Invalides-kappelissa Pariisissa; kunnia-aseiden kantajat saivat kunnialegioonan merkinsä vastaavanlaisessa seremoniassa suuressa armeijan leirissä Boulognessa. Ensimmäisen keisarikunnan aikana kunnialegioonasta tuli nopeasti suosittu paitsi armeijan myös siviiliväestön keskuudessa ja sen jäsenistä tuli yhteiskunnan uusi, ansiopohjainen,

eliitti kuten Napoleon oli suunnitellutkin. Ritarikunnan vakiintuneesta asemasta kertoo jo sekin, että Bourbonneiden palattua valtaan 1814 ja lopullisesta Waterloon jälkeen 1815, he säilyttivät kunnialegioonan vanhojen monarkian ritarikuntien rinnalla. Kunnialegioonasta oli tullut osa Ranskaa⁵.

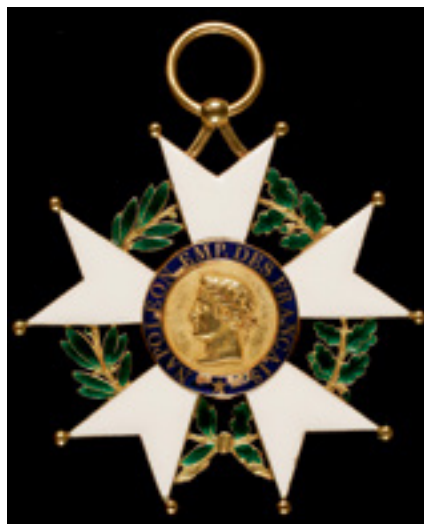
Kunnialegioonan motto on "Honneur et Patrie" (kunnia ja isänmaa) ja sen suurkanslia sijaitsee Hôtel de Salmissa⁶ Pariisissa.

Kunnialegioonan kehitys

Kunnialegioonan ensimmäinen päällikkö oli silloinen ensimmäinen konsuli Napoleon ja sittemmin johtajuus on aina ollut Ranskan valtiopäämiehellä. Kunnialegioonan perustamisen jälkeen se organisoiitiin suurneuvoston alla roomalais-tyylisesti alueellisiin kohortteihin⁷, joiden jäseninä oli tietty määrä eri ritarikunnan luokkien jäseniä. Hallinnosta vastasivat suurkansleri ja suurrahastonhoitaja. Kohortteihin liittymisen ohella uudet jäsenet vannoinvat valan valtiopäämiehelle. Kohorttien tarkoituksena oli toimia kunnialegioonan alueellisena organisaationa ja jäsenten maanlaajuisena tukiverkostona, mutta se ei kuitenkaan käytännössä toiminut tarkoitettulla tavalla. Jäsenet hoitivat asiansa usein suoraan Pariisin suurkanslian kanssa ja kohorttien toiminta lakkautettiin ensin käytännössä 28.2.1809 ja täydellisesti Bourbonien toimesta 19.7.1814.

Legioonalaisen luokka muuttui

- 3) Ritarikunnan kaulaketju ei ollut virallinen luokka, vaan sitä kantoi ritarikunnan johtaja, ensimmäinen konsuli ja sittemmin keisari Napoleon. Ensimmäisen keisarikunnan aikana kaulaketjua kantoi kaikkiaan 15 henkilöä. Napoleonin ohella tähän joukkoon hänen perheensä jäseniä ja muita keisarikunnan merkkihenkilöitä, mm. marsalkka Berthier, keisarin armeijan esikuntapäällikkö. Ensimmäisen keisarikunnan jälkeen kaulaketjun kanto-oikeus on ollut vain Ranskan valtiopäämiehellä.
- 4) Suurristin ja suurupseerin luokista käytetään yhdistettyä nimitystä "dignitaires".
- 5) Kunnialegioonan merkityksestä kertoo jo sekin että sitä käytettiin mallina useille muille ritarikunnille, kuten Baijerin sotilaallinen Maximilian Josephin ritarikunta (1806), Badenin Sotilaallinen Karl-Fredrikin ritarikunta (1807) ja Alankomaiden Wilhelmin sotilaallinen ritarikunta (1815).
- 6) Samassa rakennuksessa sijaitsee myös kunnialegioonan museo.
- 7) Ensin 14, myöhemmin 16 kappaletta, vastaa Ranskan departementtien lukumäärää.

Kuvat 5-6. Marsalkka Lannesin suurkotkan risti, 1. tyyppi.

Kuvat 7-8. Arkkikansleri Cambeceresin upseeriristi, 1. tyyppi.

ritariksi 1.3.1808. Bourbonien restauraatio, ensin 1814 ja lopullisesti 1815, jätti oman jälkensä kunnialegioonaan. Ritarikunnan merkkien muutosten ohella ensimmäisen restauraation myötä suurkotkasta tuli suurristi 21.6.1814 ja sitten "grand cordon" 19.7.1814. Tähän aikaan komendantin ja suuropseerin luokat saivat omat merkkinsä. Suuropseerin luokkaan normaalista kuuluvan tähden ohella, kyseisen luokan saajat kantavat upseeriristiä, tavanomaisesti luokkaan kuuluvan komentajarin sijaan. Komendantti muutui komentajaksi ja "grand cordon"

takaisin suurristiksi 26.3.1816. Viimeisen Bourbon kuninkaan Kaarle X:n luovuttua kruunusta heinäkuun vallankumouksen 1830 jälkimmäisissä, uusi kuningas Ludwig-Philipp lakkautti vanhan monarkian ritarikunnat 1831. Kunnialegioonasta tuli tällöin Ranskan korkein kunniamerkki, asema joka sillä on yhä tänä päivänä.

Seuraavat merkittävät muutokset tulivat vuonna 1851, Ranskan toisen tasavallan aikana. Kunnialegioonalle luotiin neuvosto 24.3.1851 ja samalla ritarikunta avautui naisille. Ensimmäinen naisritari oli sota-

sankari Angelique Brulon, joka tuli ritarikunnan jäseneksi 2.12.1852, toisen keisarikunnan ajan alettua. Napoleon III:n aikana kunnialegioonaa myönnettiin ensi kertaa sotilasyksiköille, jolloin yksikköjen liput koristeltiin ritarikunnan ristillä.

Keisarikunnan muututtua kolmanneksi tasavallaksi 1870, uusi kunnialegioonan jäsenten ei enää tullut vanhoa valaa valtiopäämiehelle (5.9.1870). Samana vuonna siviilien palkitseminen keskeytettiin (28.10.1870), mutta otettiin uudelleen käyttöön 25.7.1873. Samaan aikaan valtionpäämiehestä tuli virallisesti ritarikunnan suurmestari.

Ensimmäinen maailmansodan aikana ranskalaisten sotilaiden ansiotuminen saavutti sellaiset mittasuhteet, että myös kunnialegioonaa täytyi muuttua. Sodan kestäessä sotainvalidit saivat uutta tukea valtiolta ja eritoten 1918 kunnialegioonaa myönnettiin runsain mitoin postuumisti. Nämä muutokset otettiin uudelleen käyttöön toisessa maailmansodassa sekä myöhemmin Ranskan siirtomaasotien yhteydessä ensin Indo-Kiinassa (1946–1954) ja Algeriassa (1954–1962).

Maailmansotien seurauksena kunnialegioonan jäsenmäärät olivat kasvaneet ja Ranskan koko kunniamerkkijärjestelmä oli selkeästi uudelleen organisoinnin tarpeessa. Työ alkoi uudella säännöstellä 28.11.1962, jonka avulla ritarikunnan hallintoa mo-

Kuvat 9-11. Marsalkka Neyn suurkotkan risti, 2. tyyppi.

dernisoitiin, myöntöprosessi otettiin tiukempaan valvontaan ja pyrittiin noudattamaan tarkemmin vuosittaisia myöntökiintiöitä.

Kunnialegioonan merkit

Kunnialegioonan risti on valkoisen emalinen viisisakarainen Maltanristi, jonka keskustaa kiertää laakerinlehväseppelä. Ristin perusmateriaali on joko hopea (legioonalainen / ritari) tai kulta / kullattu hopea upseerista ylöspäin. Keskusta on jokaisessa luokassa kultainen / kullattu. Ritarikunnan suurupseeri ja suurkotkan / suurristin tähti ovat koostuvat hopeisesta ja viisisakaraisestä Maltan-rististä, jonka käsivarret ovat koristeltu kiveyksellä. Käsivarsien välistä loistavat auringon säteet. Tähtiä oli sekä kankaisia että metallisia versioita. Jokaisesta luokasta on myös olemassa jalokivin koristeltuja erikoisversioita.

Alatyypit:

1. tyyppi (1804–1806)

Ritarikunnan ristin keskustassa on etupuoella Napoleonin oikealle katsova muotokuva, jota kiertää sinisen emalisen nauhasa teksti "NAPOLÉON EMP. DES FRANÇAIS" (Napoleon, ranskalaisen keisari). Ristin kääntöpuolen keskustassa on vasemmalle katsova keisarillinen kotka, jota kiertää ritarikunnan motto "HONNEUR ET PATRIE" (kunnia ja isänmaa). Ritarikunnan suurkotkan keskustassa on keisarillinen kotka, jota kiertää ritarikunnan motto "HONNEUR ET PATRIE" (kunnia ja isänmaa).

2. tyyppi (1806–1808)

Ritarikunnan muoto säilyi muuten samanlaisena, mutta nauhanlenkin

Kuva 12. Napoleonin kaulaketju, 2. tyyppi.

ja ristin väliin lisätään keisarillinen kruunu⁸.

3. tyyppi (1808)

Tätä tyyppiä valmisti jalokiviseppä Halbout. Ritarikunnan risti on hie- man suurempi, samaten myös kruunu. Kruunussa on kahdeksan haaraa aiemman kahdentoista sijaan.

4. tyyppi (1813–1815)

Valmistettiin ensimmäisen keisarikunnan loppuun saakka ja sadan päivän aikana. Ritarikunnan ristin käsivarsien kärkiin lisättiin koriste- kuulat⁹.

5. tyyppi, Bourbon restauraatio (1814, 1815–1830)

Ritarikunnan keskustassa on Henrik IV:n muotokuva, jota kiertää teksti "HENRI IV ROI DE FRANCE ET DE NAVARRE" (Henrik IV Ranskan ja Navarron kuningas). Kääntöpuolen keskustassa on keisarillisen kotkan tilalla kolme heraldista liljaa¹⁰. Ristin kruunun yllä on myös yksi heraldinen linja ja kruunua koristamaan on lisätty emalisia jalokiviä. Suurupseerissa ja suurristin tähdessä Henrik IV:n muotokuva on samaten korvannut keisarillisen kotkan. Restauraatian jälkeen useita keisarikunnan tyyppien ristejä muutettiin tämän tyyppiseksi vaihtamalla niiden keskustat¹¹. Kahden Bourbon restauraatian aikoina valmistetuissa merkeissä ei ole käytännön eroa toisiinsa.

6. tyyppi, kesäkuun 1830 monarkia¹² (1830–1848)

Vastaa Bourbon restauraatian tyyppiä, mutta etupuoella ympäröivä teksti on nyt muotoa "HENRI IV." Kääntöpuolen keskustassa on aluksi (13.8.1830) vain ritarikunnan motto "HONNEUR ET PATRIE" (kunnia ja isänmaa) sinisen emalisen nauhan ympäröimänä. Tämä kuitenkin muuttui 25.8.1830, jolloin kääntöpuolen keskusta sijoitettiin kaksi ristissä olevaa emalista trikolorilippua ja ritarikunnan motto siirtyi takaisin vanhalle paikalleen siniseen nauhaan. Suurupseerissa ja suurristin tähdessä auringonsäteet on korvattu limittäisillä kahdella emalisella trikolorilipulla. Alimpien ristin sakaroiden välissä on trikolorinauhalla yhteen sidotut neljä lippujen vartta. Tähtien keskustoja kiertävä ritarikunnan motolla varustettu nauha muuttui kultaiseksi.

Kuvat 13-14. Marsalkka Berthierin kaulaketju, 2. tyyppi.

8) Varhaisissa merkeissä käytetyllä sakarakiinnityksellä oli taipumusta hajota kannettaessa, joten se muutettiin myöhemmin saranamalliseksi.

9) Aiemmin koristekuulat olivat käytössä vain ensimmäisen tyyppin suurkotkan risteissä.

10) Joissakin merkeissä liljojen yllä on vielä kuninkaallinen kruunu.

11) Useat keisarikunnan aikana kunnialegioonalla palkitut sotilaat jatkoivat mielenosoituksellisesti keisarikunnan aikaisen ristin kantamista.

12) Tunnetaan myös nimellä Orleansin monarkia.

Kuvat 15-16. Arkkikansleri Cambeceresin upseeriristi, 5. tyyppi, muutettu keisarikunnan 1. tyypistä.

7. tyyppi, toinen tasavalta (1848–1852)

Etupuolen keskustassa on Napoleonin muotokuva jota ympäröi teksti "BONAPARTE 1er CONSUL, 19 MAI 1802" (Bonaparte, ensimmäinen konsuli). Kääntöpuolen keskustassa ristissä olevien trikolorilippujen kanssa on ritarikunnan motto "HONNEUR / ET / PATRIE" (kunnia ja isänmaa) ja keskustaa kiertää sinisen emalisella pohjalla teksti "REPUBLIQUE * FRANÇAIS *" (Ranskan tasavalta). Suurupseerissa ja suurristin tähdessä on samaten Napoleonin muotokuva, jota kiertää teksti "BONAPARTE 1er CONSUL * HONNEUR ET PATRIE *" (Bonaparte, ensimmäinen konsuli, kunnia ja isänmaa). Tämän tyypin ristien yläpuolella ei ole kruunua.

8. tyyppi, Louis-Napoleon Bonaparten presidenttikausi (31.12.1851–2.12.1852)

Tämän ja alla olevan keisarikunnan toisen tyypin mallina on käytetty ensimmäisen keisarikunnan 4. tyyppiä, joten näiden ero ristien erottaminen esikuvistaan on huomattavan vaikeaa¹³. Ritarikunnan tähdet

vastaavat 7. tyyppiä, mutta Napoleonin muotokuva on vaihtunut keisarilliseen kotkaan.

9. tyyppi, toinen keisarikunta (1852–1870)

Vastaa melkein täysin ensimmäisen keisarikunnan 4. tyyppiä. Tämän tyypin osalta esikuvana on tarkemmin sanottuna käytetty jalokivisepä Martin-Guillaume Biennaisin valmistetta, joka erottuu muista aikalaisista valmistajista ristien kruunuihin lisättyjen pienien keisarillisten kotkien ansiosta. Suurristin ja suurupseerin tähdissä käsivarsien

väleissä ovat jälleen auringon säteet trikolorilippujen sijaan.

10. tyyppi, kolmas, neljäs ja viides tasavalta (1870–)

Napoleonin muotokuvan tilalla on jumalatar Cereksen oikealle katsova muotokuva, jota kiertää teksti "REPUBLIQUE FRANÇAIS 1870" (Ranskan tasavalta). Nauhanlennin ja ristien välissä oleva kruunu on vaihtunut vihreään emaliseksi laakeriseppeleeksi. Ristin kääntöpuolen keskustassa ovat jälleen emaliset ja ristityt Ranskan liput. Niitä kiertää vuodesta 1962 saakka teksti "HONNEUR ET PATRIE * 29 FLOREAL AN X" (kunnia ja isänmaa, kunnialegioonan perustamispäivä vallankumousskalenterin mukaan¹⁴) tai pelkästään "HONNEUR ET PATRIE". Vuosiluku "1870" poistettiin ristien etupuolen keskustasta vuonna 1951.

Suurupseeri ja suurristi ovat muuten vastaavanlaiset kuin 9. tyypissä, mutta niiden keskustaan on tullut jumalatar Cereksen muotokuva, jota kiertää teksti "REPUBLIQUE FRANÇAIS 1870 * HONNEUR ET PATRIE" (Ranskan tasavalta, kunnia ja isänmaa). Sekä Suurristin että suurupseerin tähti olivat hopeisia vuoteen 1951 saakka, jonka jälkeen suurristin tähti on ollut kullattu.

Tiettyjen tyyppien erottaminen toisistaan voi siis olla huomattavan hankalaa. Olennaista on pitää mielessä että merkkien valmistus oli tyy-

Kuvat 17-18. Arkkikansleri Cambeceresin suurristi, 5. tyyppi, muutettu keisarikunnan 4. tyypistä.

13) Tunnistamista ei helpota se, että muutoksen virallisesti määränneessä asetuksessa sanotaan suoraan että ritarikunnan merkkien tuli olla identtisiä ensimmäisen keisarikunnan merkkien kanssa.

14) Käytössä Ranskassa 1792–1805.

Kuva 19. Arkkikansleri Cambeceresin suurristin tähti timanttien kera, 5.

sin käsityötä vuosisadan alkupuolella, mutta alkoi teollistua vuosisadan puolivälissä.

Kunnialegioonan kaulaketjua on olemassa neljä tyyppiä:

Kruunajaistyyppi (1804)

Ensimmäinen keisarikunnan aikana Napoleon kanto kruunajaisissaan varhaisinta kaulaketjun tyyppiä. Tämä koostui kaulaketjusta joka rakentui kaksinkertaisilla kultaisilla lenkeillä¹⁵ yhdistetyistä kultaisista keisarillisista kotkista (16 kpl). Kotkien välissä on sama lukumäärä pyöreitä kilpiä, jotka edustavat kunnialegioonan kohortteja. Kilvissä on kuvattu symbolisesti Ranskan yhteiskunnan pilarit tieteistä, taiteista ja kaupasta aina asevoimiin saakka. Suurkotkan kruunattu risti kiinnitettiin ketjuun laakeriseppeleen ympä-

roimästä "N" monogrammista. Yksi tämän tyyppin ketju on myös valmistettu timanttien kera¹⁶.

Ensimmäisen ja toisen keisarikunnan tyyppi (1805–1815, 1852–1870)

Yllä kuvattuun tyyppiin kotkat kantavat kauloissaan emaloituja kunnialegioonan ristejä ja niiden väleissä olevat kohorttien kilvet on nyt ympäröity vihreän emalisilla laakeriseppeleillä. Kilvet ovat lisäksi läpi-

leikattuja, eikä yhdestä kappaleesta koostuvia kuten aiemmin. Ulompia ja sisimpiä kaksoislenkkejä koristavat nyt tähdet ja mehiläiset¹⁷.

Kolmannen tasavallan tyyppi (1881)

Ketjun perusluonne on pysynyt samana, mutta siitä roikkuva ristin on nyt 10. tyyppin suurristi ja kaikki keisarilliset symbolit ovat poistuneet; mehiläiset on korvattu tasavaltaa symbolisoivilla vitsakimpuilla. Sisimmät ketjun lenkit koostuvat "HP" (Honneur et Patrie, kunnia ja isänmaa) monogrammeista ja yhteiskunnan eri alueita symbolisovista pyöreistä kilvistä, jotka ovat jälleen yhdestä kappaleesta koostuvia. Kilpien taustoille on kaiverrettu jokaisen sitä kantaneen Ranskan presidentin nimi vuosina 1881–1947.

Nykyinen tyyppi (1953)

Tänä päivänäkin käytössä oleva ketju on yksinkertaistettu ja selkeästi modernisoitu malli. Ketjussa on edelleen samat yhteiskunnan eri aloja ja aktiviteettejä symbolisoivat 16 linkkiä, mutta kilvet ovat nyt suorakulmaisia ja niitä kiertävät yksinkertaiset vahvistelenkit molemmin puolin. Suurristiä suurempi kunnialegioonan risti kiinnittyy ketjuun kookkaasta ja limittäisestä "HP" (Honneur et Patrie, kunnia ja isänmaa) monogrammista.

Ritarikunnan nauha on punainen.

Kuvat 20-21. Kenraali Cambronnen komentajaristi, 6. tyyppi.

15) Nämä lenkit muodostavat toiset, pienemmät ketjut kohorttien ja kotkien molemmin puolin.

16) Yhtäkään tämän tyyppin kaulaketjua ei ole säilynyt.

17) Keisarillinen symboli.

Mitat

Luokka	Läpimitta	Nauhan leveys
Suurristi / grand Cordon / suurkotka (+tähti)	69–70 mm	
(80–140 mm*)	200 mm	
Suurupseeri (+tähti)	34–47 mm** (72–90 mm***)	37 mm
Komentaja	50–62 mm****	40 mm
Upseeri	34–47 mm**	37 mm
Legioonalainen / Ritari	34–47 mm**	37 mm

* Nykyläpimitta 90 mm. ** Nykyläpimitta 40 mm. *** Nykyläpimitta 90 mm.

**** Nykyläpimitta 60 mm. Kaikissa luokissa kokovaihtelu oli suurta varsinkin ensimmäisen keisarikunnan aikana.

Kuvat 22–23. Marsalkka Pelessierin suurristi, 9. tyyppi.

Upseerin (ja suuropseerin) erottaa legioonalaisesta / ritarista materiaalin lisäksi sen nauhaan kiinnitetty rusetti. Ritaria ja upseeria kannetaan pienessä nauhassa vasemmalla

puolella rintaa, komentajaristiä kaulanauhassa. Suurristin tähteä kannetaan vasemmalla puolella ja suuropseerin tähteä oikealla puolella rintaa. Suurristiä kannetaan rinnan yli kulkevassa olkanauhassa.

Kunnialegioonan myönnöt

Kunnialegioonaa myönnetään sotilaille urheudesta taistelukentällä ja siviileille erinomaisista saavutuksista eri taiteen, tieteen, teollisuuden sekä yhteiskunnan aloilla. Sittemmin ritarikuntaa on myönnetty myös sotilasyksiköille ja instituutioille. Kuten jo yllä mainittiin, ensimmäiset myönnöt tapahtuivat suuressa seremoniassa 15.7.1804 Invalides-kappelissa¹⁸ Pariisissa ja seuraavaksi noin 2000 hengessä olevaa kunnia-aseiden kantajaa saivat kun-

nialegioonan merkkinsä vastaavanlaisessa seremoniassa suuressa armeijan leirissä Boulognessa. Vuoden 1806 vuoden loppuun mennessä legioonan rullissa oli n. 13 000 sotilasta ja siviiliä, Napoleonin sotien päättyessä jäsenmäärä oli 40 000, valtaosa näistä sotilaita¹⁹.

Napoleon ymmärsi moraalin merkityksen armeijassaan ja kunnialegioonaa oli yksi tärkeä osa tätä. Moni sotilas sai kunnialegioonan ristin Napoleonilta suoraan taistelukentällä, hän saattoi jopa kiinnittää oman ristinsä suoraan sotilaan rintaan tai ottaa merkin yhdeltä adjutanteistaan²⁰. Kuten arvata saattaa, kunnian kipeät sotilaat tekivät paitsi kaikkensa merkin saadakseen, mutta saattoivat pyytää sitä myös suoraan Napoleonilta²¹. Kun Napoleon ei myöntänyt kunnialegioonaa itse, hän jakoi sitä ansioituneille yksiköille tietyn määrän, jolloin itse myöntäminen jäi yksikön komentajan vastuulle. Kunnialegioonan myöntöön kuului myös eläke, joka alkuaikoina vaihteli legioonalaisen 250 frangista suuropseerin 5000 frangiin²². Kunnialegioonaa piti myös yllä sairaalaa jäsenilleen.

Napoleonin sotien jälkeen kunnialegioonan jäsenmäärä kasvoi va-

Kuva 25. Ensimmäisen maailmansodan hävittäjä-ässä Georges Guynemerin upseeriristi, 10. tyyppi.

18) Kuten Jean-Roch Coignet.

19) Noin 5 % oli siviilejä.

20) Kuuluisan muistelmateoksen Napoleonin sodista kirjoittanut kenraali de Marbot sai tämän kohtelun 1808; Napoleon oli luvannut tälle ristin Eylauin taistelun jälkeen 1807, mutta hänen etunimensä oli unohtunut ja niinpä risti olikin myönnetty Marbotin veljelle.

21) Eräs vanha krenatööri, joka oli ollut mukana kaikilla Napoleonin sotaretkillä, pyysi Napoleonilta ristiään henkilökohtaisesti. Hän ei tyytynyt edes siihen kun hänestä tehtiin kunnialegioonan ritari vuosieläkkeen kerä. "Majesteetti, otan mieluummin ristin!". Krenatööri rauhoittui lopulta vasta kun Napoleon kiinnitti ristin tämän rintaan ja hänelle selitettiin että ritarius oli sama kuin tämän kovasti havitteleva "risti" (The Exploits of Baron de Marbot, s. 137).

22) Legioonan jäsenet nauttivat yhä nykypäivänä eläkettä, mutta se on vain nimellinen.

Kuva 24. Marsalkka Joffren suurristin tähti, 10. tyyppi.

kaasti; 1850-luvulle tultaessa jäsen-
ten määrä oli noin 50 000. Toisen
keisarikunnan aikana ritarikuntaa
myönnettiin ensi kertaa myös ansi-
oituneille sotilasyksiköille²³. Ensimmäisen ja toisen maailmansodan
seurauksena jäsenmäärät kasvoivat
voimakkaasti²⁴ ja ritarikunnan
hallinto oli uudistamisen tarpeessa.
Uudella säännöstöllä pyrittiin
ensin pienentämään myöntömääriä
28.11.1962 ja painetta vähensi myös
kansallisen ansioritarikunnan perustaminen 3.12.1963.

Tätä nykyä kunnialegioonan myöntöä säätelevät 2-vuotiset kiintiöt, jotka olivat esimerkkinä 2003–2005 seuraavat:

23) Ensimmäinen näin palkittu sotilasyksikkö oli 2.

Zouave rykmentti sen vallattua itävaltalaisen rykmenttilipun Magentan taistelussa 1859.

24) Pelkästään ensimmäisessä maailmansodassa myöntöjä oli 55 000.

25) Kunnialegioonaa myönnettiin toisen maailmansodan aikana vain 1939–1940 ja 1944–1945. Ranskan ollessa miehitettyä de Gaulle johtama Vapaa Ranska myönsi vapautuksen ritarikuntaa (ordre de la libération).

26) Flury-Hérard, perheen jäsen on palkittu kunnialegioonalla 30.1.1811, 25.11.1814 ja 23.5.1866.

27) Mahdollista vain Ranskan kansalaisille.

Luokka	Maksimi- jäsenmäärä (siviili/sotilas)
Suurristi	3 / 3
Suurupseeri	12 / 12
Komentaja	72 / 70
Upseeri	384 / 346
Ritari	1710 / 1200
Yhteensä	3812

Kaiken kaikkiaan kunnialegioonaa on myönnetty seuraavasti:

Aikakausi	Myönnetty
1802–1914	200 000
Ensimmäinen maailmansota	50 000
1919–1939	100 000
Toinen maailmansota ²⁵	100 000
1946–1962	100 000
1962–	100 000
Yhteensä	650 000*

*Suurristejä on vuoteen 2009 mennessä myönnetty kaikkiaan 1164, joista 750 sotilaille.

Tällä hetkellä kunnialegioonan jäsenmäärä on 93 000 jaettuna 49 000 sotilaaseen ja 44 000 siviiliin. Ranskan kansalaisilla kunnialegioonan myöntö alkaa aina ritarin luokasta, ulkomaalaisilla tätä rajoitusta ei ole.

Erikoisuutena on Napoleonin luoma mahdollisuus tulla kunnialegioonan jäseneksi perinnöllisesti. Tämä oikeus on ollut vain yhdellä perheellä²⁶, joka on sittemmin saanut näyttää kunnialegioonan jäsenyyden julkihallinnollisissa ja oikeudellisissa yhteyksissä.

Kunnialegioonaa myönnetään myös ulkomaalaisille, mutta he eivät kuitenkaan ole varsinaisesti kunnialegioonan jäseniä²⁷. Kuuluisia kunnialegioonalla palkittuja henkilöitä ovat mm. Victor Hugo, Charles de Gaulle, Elisabeth II, Dwight D. Eisenhower, Alexander Graham Bell, J.K. Rowling ja Clint Eastwood. Kunnialegioonaa on 1900-luvulla myönnetty suomalaisille kaikkiaan 327 kappaletta, joista suurristejä on ollut seitsemän kappaletta. Kuuluisia suomalaisia saajia ovat mm. C.G.E. Mannerheim, Akseli Gallen-Kallela, U.K. Kekkonen, Martti Ahtisaari, Mauno Koivisto, Matti Klinge ja Aki Kaurismäki.

Lopuksi vielä kiitokset Ranskan kunnialegioonan museolle ja eritoten johtaja Patrick Spilliaertille, kuraattori Ann de Chefdebienille sekä kokoelmavastaava Patrice Greletille avusta artikkelin teossa.

As a final point, I'd like to thank the Museum of the Legion of Honour and especially Director-general Patrick Spilliaert, Curator Ann de Chefdebien and Collections Manager Patrice Grelet for their assistance in completing the article.

Jos on kysymyksiä tai kommentoitavaa, positiivista tai negatiivista, kirjoittajaan voi ottaa yhteyttä sähköpostitse osoitteessa antti.ruokonen@netikka.fi.

Lähteet:

Burke's Peerage & Gentry: World Orders of Knighthood and Merit

Chefdebien, Wodey & Flavigny : Musée national de la Légion d'honneur et des Ordres de Chevalerie

Kuvat 26-27. Lentokonesuunnittelijan ja -tehtailijan Marcel Dassaultin suurristin tähti timantein, 10. tyyppi.

Coignet, Jean-Roch: The Notebooks of Captain Coignet

Collignon, Jean-Pierre: Ordres de Chevalerie – Décorations et médailles de France

Elting, John R.: Swords around a throne – Napoleon's Grand Armée

de Marbot, Jean-Baptiste: The Exploits of Baron de Marbot

Strömberg, Nuorteva ja Christina Forssell (toim.): Valtio palkitsee – Staten belönar

Kunnialegioonan ja ritarikuntien kansallismuseo / The National Museum of the Legion of Honour and the Orders of Knighthood
www.musee-legiond'honneur.fr

Kuvat:

Source of images 1-29: The National Museum of the Legion of Honour and the Orders of Knighthood.

Kuvien 1-29 lähde: Kunnialegioonan ja ritarikuntien kansallismuseo.

Yhden oston taktiikalla - kaikki v. 2013 juhlarahat "hötkyilemätä" - ja edullisesti

Tee vuosisopimus juhlarahoista ja erikoiskakkosista, me huolehdimme lopusta!
saat vuonna 2013 ilmestyneet erikoisrahat ilman "päivystämistä" netissä
- säästät aikaa, vaivaa ja rahaa

Yhden oston taktiikalla - Osta kerralla koko sarjal

Esimerkkinä
9 kpl 5 C UNC Maakuntien rakennuksia -sarjan 79C toimitus vuoden 2013 aikana yhden toimitusmaksun hinnalla.

Keskitä ostoksesi - säästät kuluissa, meillä ajatellaan numismaattisesti.

Emme ole ensimmäisten joukossa myymässä kalliisti ostettua, vaan hankimme järkevästi kohteet hieman myöhemmin edullisesti. Finmani team takaa sen

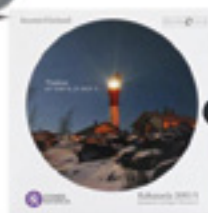
Mani kauppa 24/7

palvelu@finmani.fi
p. 0444 331 300
www.finmani.fi

Suomen Rahasarja 2013/I BU Tanka verkkokaupasta 25,00C vuosisopimuksella -10 %

Suomi 2013 irtosarja 6,85C vuosisopimuksella -15 %

2C Juhlarahat alkaen 2,75C kpl

Keräilyalan asiantuntemusta tiimillämme yli 130 vuotta
Kysy ammattilaisilta
-Keräilytarvikkeet, rahat ym.
-arviointipalvelu
-huutokauppavälitystä

ostamme myös kokoelmia

Vuosisopimukseen sovitut vuoden 2013 aikana ilmestyneet juhlarahat ja 2C erikoiskakkoset saat "hötkyilemätä" ja varmasti edullisesti. "numiskerhojen" jäsenille vielä ekstraa

Numismaattinen tietovisa

Vastaukset

Vastaus kysymykseen 1)

b) Japanin 1 senin alumiinirahaa vuodelta 1941 (Showa 16) lyötiin 1 016 620 734 kappaletta.

Yhdysvaltojen 1 centin kuparirahaa vuodelta 1941 ilman kirjainta (Philadelphia) lyötiin 887 018 000 kappaletta. Samana vuonna lyötiin 1 centin rahoja kirjaimella D (Denver) 128 700 000 kpl ja kirjaimella S (San Francisco) 92 360 000 kpl, eli yhteensä 1 108 078 000 kappaletta.

Suomen runsaslukuisin rahanlyönti on ollut 10 pennin rahalla vuodelta 1990 eli 220 135 000 kappaletta. Hyvänä kakkosena on 5 eurocentin raha vuodelta 2001, jota tehtiin 213 756 000 kappaletta.

Vastaus kysymykseen 2) w

b) Uuden ja vanhan Renminbi yuanin vaihtosuhte oli 1:10 000, eli suurin inflaatio seteli 50 000 yuania vastasi siis 5 uutta yuania.

Vanha inflatoitunut 50 000 yuanin seteli mallia 1950. Arvo loistokuntoisena noin 500 euroa.

Koska Kiinan talous oli sosialistimaiden tapaan suljettu, oli Renminbi yuan (CNY) kontrolloitu valuutta, ja sen määrätty dollariarvo oli epärealistisen korkea 2,46 CNY per 1 USD. 1970-luvulla tilannetta pahennettiin säätä-

mällä kurssi tasolle 1,5 CNY per 1 USD. Tilanne johtikin kaikille Neuvostoliiton kävijöille tuttuun rahan mustan pörssin kauppaan. Niinpä vuonna 1978 Kiina määräsi-kin valuuttansa vain sisäiseksi ja pakotti kaikki länsitu-ristit vaihtamaan valuuttansa Foreign exchange certifi-cates -kupongeiksi.

Kiinan 100 yuanin (virallisen kurssin mukaan noin 70 USD) foreign exchange certificate mallia 1979. Arvo nykyisin noin 80 euroa.

Kiinan talouden vaiheittain avautuessa 1980-luvulla päätti Kiina tukea vientiään heikentämällä yuania vuoden 1980 arvosta 1,50 CNY per 1 USD vuoden 1994 kaik-kien aikojen pohjanoteeraukseen 8,62 CNY per 1 USD. Vielä tänä päivänäkin, vaikka CNY onkin vahvistunut tasolle 6,24 CNY per 1 USD, ovat läntiset teollisuusmaat USA etunenässä jopa raivokkaasti vaatineet Kiinaa pääs-tämään valuuttansa kellumaan, jolloin sen hyvinkin pal-jon nykyistä korkeampi "oikea" arvo parantaisi läntisten teollisuusmaiden kilpailukykyä Kiinan teollisuustuot-antoa vastaan.

Vastaus kysymykseen 3)

c) Ensimmäinen yritys suitsia inflaatiota tapahtui jou-lukuussa 1945, jolloin hallitus määräsi kaikki liikkeelle lasketut 1 000, 10 000 ja 100 000 pengön setelit (kolme suurinta arvoa) virattomiksi, ellei niihin ole liimattu eri-tyistä validointimerkkiä. Merkkejä täytyi ostaa hallituk-selta kolminkertaiseen nimellisarvohintaan. Eli henkilö, jolla oli neljä 10 000 pengön seteliä joutui käyttämään niistä kolme merkin ostoon saadakseen neljännen tuhat-lappusensa käyttökelpoiseksi.

Tämä poisti kierrosta $\frac{3}{4}$ suurista seteleistä, inflaatio pysähtyi ja hinnat jopa laskivat jokusen päivän. Kuitenkin kuun lopussa inflaatio riehui entistäkin pahempaan, ja vuoden 1946 lopulla oli liikkeessä jo 100 miljoonan pengőn seteli. 18.3. 1946 päivättyssä setelissä oli suurin pengőarvo 1 miljardi. Tämän jälkeen luotiin uusi rahayksikkö milpengő suhteella miljoona vanhaa pengőä = 1 uusi milpengő. 3.6. 1946 päivättyssä setelissä oli suurin milpengőarvo 1 miljardi. Tämän jälkeen luotiin uusi rahayksikkö B-pengő suhteella miljoona vanhaa milpengőä = 1 uusi B-pengő. Kaikissa milpengő- ja B-pengőseteleissä oli sama päiväys 3.6. 1946.

100 miljoonan B-pengőn seteli. Päivätty 3.6. 1946, mutta laskettiin liikkeelle 11.7. 1946. Viimeinen ja suuriarvoisin B-pengőseteli.

1 miljardin B-pengőn seteli. Päivätty 3.6. 1946, mutta ei laskettu liikkeelle.

1. tammikuuta 1946 luotiin laskentayksikkö adőpengő eli veropengő, joka oli rahayksikkö, jonka tarkoitus oli olla maksuväline verojen ja muiden valtiolle tulevien maksujen maksuun, jottei valtiolle koidu tappioita maksun määrittämisen ja suorituksen välisen ajan inflaatiosta. Adőpengőn arvo määriteltiin päivittäin, ja se ilmoitettiin radiossa – sen arvo oli siis periaatteessa indeksisuojaattu inflaatiota vastaan. Pian liiketoiminnan maksuliikenne tapahtuikin uusina adőpengőinä, ja liikepankit ryhtyivät tarjoamaan adőpengőtilejä yleisölle. Huhtikuuhun 1946 asti adőpengő piti hyvin arvonsa, minkä jälkeen senkin ostovoima alkoi laskea.

Aluksi adőpengő oli vain tiliyksikkö vailla varsinaista fyysistä olomuotoa. Unkarin finanssiministeriö laski kuitenkin 30. toukokuuta 1946 alkaen liikkeeseen 10 000 – 100 000 000 adőpengőn seteleitä. Myös Unkarin postisäästöpankki toimi samoin.

Unkarin 100 miljoonan adőpengőn seteli, joka on päivätty Budapestissä 25.5. 1946. Laskettiin liikkeeseen 25.7. 1946.

Unkarin postisäästöpankin 10 000 adőpengőn koroton talletustodistus kesäkuulta 1946

Vuoden 1946 alussa 1 adőpengő = 1 pengő, mutta saman vuoden heinäkuun lopulla 1 adőpengő = 2 miljardia B-pengőä eli 2 000 trilioonaa ($2\,000 \cdot 10^{18}$) pengőä. Suurin liikkeelle laskettu adőpengőseteli oli 25.5. 1946 päivätty 100 miljoonaa adőpengőä vastaten siis 200 000 quadriljoonaa ($2 \cdot 10^{29}$) pengőä. Myös 1 miljardin adőpengőn seteli painettiin, mutta sitä ei laskettu liikkeeseen. Kesällä 1946 adőpengő-setelit olivat täysin syrjäyttäneet jopa uudet B-pengő-setelit, joiden arvo oli käytännössä kadonnut.

20. kesäkuuta 1946 alkaen myös adőpengősetelit inflatoituivat rajusti, ja elokuussa 1946 luotiin Unkariin uusi kullalla ja valuutoilla taattu rahayksikkö, forint, joka vastasi 200 miljoonaa adőpengőä eli 0,4 trilioonaa B-pengőä eli 400 000 quadriljoonaa ($4 \cdot 10^{29}$) alkuperäistä pengőä. Kahdella suurimmalla adőpengősetelillä (100 miljoonaa adőpengőä) tai neljällä miljardilla suurimmalla B-pengősetelillä (100 miljoonaa B-pengőä) sai siis yhden forintin.

10 forintin seteli päivätty 5.6. 1946, laskettu liikkeelle 1.8. 1946. Vastasi $4 \cdot 10^{30}$ vanhaa pengőä.

Vastaus jokerikysymykseen:

Bhutanin puolen rupeen (Deb) kupariraha. Lyöty 1910-1927. KM-21. Arvo 5 – 10 EUR.